

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
SPOR YÖNETİM BİLİMLERİ PROGRAMI

**SPOR EĞİTİMİ VEREN LİSELERDEKİ ÖĞRENCİLERİN KİŞİLİK YAPILARININ
İNCELENMESİ VE DİĞER LİSELERDEKİ ÖĞRENCİLER İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan KURTİPEK

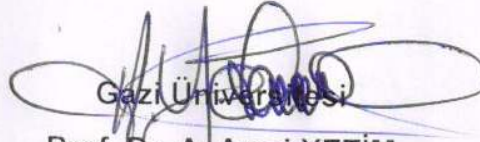
Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU

ANKARA
Ocak 2013

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı
çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından
Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 30/01/2013

Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. A. Azmi YETİM
Jüri Başkanı

Gazi Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU

Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Velittin BALCI

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar	iv
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
1.GİRİŞ	1
2.GENEL BİLGİLER	3
2.1.Kişilik Kavramının Doğuşu ve Tanımı	3
2.2.Kişiliği Oluşturan Temel Faktörler	5
2.2.1.Kalıtımsal ve Bedensel Faktörler	5
2.2.2.Kültürel Faktörler	7
2.2.3.Aile Faktörü.....	8
2.2.4.Sosyal Faktörler.....	10
2.2.5.Çevresel Faktörler	11
2.2.6.Din Faktörü	12
2.2.7.Diğer Faktörler	13
2.3.Kişilik Tipleri.....	15
2.4.Kişilik Özellikleri	18
2.5.Kişilik Kuramlarına Genel Bir Bakış	21
2.5.1.Freud ‘un Kişilik Kuramı:	21
2.5.2.Jung’ın Kişilik Kuramı	24
2.5.3.Adler’in Kişilik Kuramı	25
2.5.4.Horney’in Kişilik Kuramı	27
2.5.5.Erikson’un Kişilik Kuramı	29
2.5.6.Eysenck’in Kişilik Kuramı	31
2.6.Spor ve Kişilik İlişkisi.....	34
2.7. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar	37
2.7.1. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Yerel Çalışmalar.....	37
2.7.2.Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Yabancı Çalışmalar	41

3. GEREÇ VE YÖNTEM	45
3.1. Araştırma Modeli.....	45
3.2. Evren ve Örneklem	45
3.5. Veri Toplama Aracı	46
3.4. Verilerin Toplanması	46
3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik	46
3.6. Verilerin Analizi	48
4. BULGULAR.....	50
5.TARTIŞMA	69
6. SONUÇ	78
7. ÖZET	80
8. SUMMARY	82
9.KAYNAKLAR	84
10. EKLER.....	94
10.1. Spor Lisesi Öğrencilerine Uygulanan Ölçek Formu	94
10.2. Normal Lise Öğrencilerine Uygulanan Ölçek Formu	96
11. ÖZGEÇMİŞ	98
12. TEŞEKKÜR	99

TABLÖLAR

Tablo 1: Araştırma Grubunun Öğrenim Gördükleri Lise ve Cinsiyetlerine Göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	50
Tablo 2: Spor Lisesi Öğrencilerinin Spor Branşlarına Ait Dağılımları	51
Tablo 3: Spor Lisesi Öğrencilerinin Millilik Durumlarına Ait Dağılımları...	51
Tablo 4: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise değişkenine Göre Karşılaştırılması	52
Tablo 5: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız Ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	53
Tablo 6: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması	54
Tablo 7: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması....	55
Tablo 8: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	56
Tablo 9: Nörotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması	57
Tablo 10: Nörotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması... ..	57
Tablo 11: Nörotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	58

Tablo 12: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	59
Tablo 13: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Öğrenim Görenlerin Spor Yaşlarına Göre Karşılaştırılması	60
Tablo 14: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	61
Tablo 15: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	62
Tablo 16: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması	62
Tablo 17: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması	63
Tablo 18: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması	64
Tablo 19: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liselere Göre Karşılaştırılması	65
Tablo 20: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liseler Arası Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması.....	65
Tablo 21: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Öğrenim Görenlerin Millilik Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	66

- Tablo 22:** Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması..... 67
- Tablo 23:** Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması..... 68

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TVF	: Türkiye Voleybol Federasyonu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)

ÖNSÖZ

İnsanın toplum kurallarına uygun olarak yaşayabilmesi, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmesi, dürüst davranabilmesi kısaca sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olabilmesi, düşünce gelişiminin yanında, bedensel ve ruhsal gelişimine de bağlıdır. Bu da kuşkusuz spor ile gerçekleşir.

Bu kapsamda düşündüğümüzde eğitim- öğretime başlayan bireylerin birinci sınıftan itibaren sorumluluk kazanmalarına, toplum kurallarına uymalarına, kendilerini kontrol etmelerine ve güven duygusu kazanmalarına neden olan beden eğitimi ve spor önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada spor eğitimi veren liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarının incelenerek diğer liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Serkan KURTİPEK

Ocak 2013

1.GİRİŞ

Günlük yaşamımızda en sık kullandığımız sözcüklerden birisi de kişiliktir. Tanınmış bir sporcudan söz edilirken, çok yetenekli olduğu kadar kişilik sahibi bir insan olduğu şeklinde sözler duymuşsunuzdur¹. “İyi bir kişiliği var” denildiğinde, sözü edilen kişiyi tanımasak bile, o kimsenin insanlarla iyi ilişkiler kurabilen, dürüst bir kişi olduğunu düşünürüz. “Çocuksu bir kişiliğe sahip” sözleri bir yetişkin için kullanıldığında, hareketli, yaşının gereği ağırbaşlı davranışları pek göstermeyen bir kimse gözümüzde canlanır². Sözcük olarak kişilik başka alanlarda da kullanılabilmektedir. Örneğin; modacılar, kıyafeti tamamlayıcı unsurlar olarak giysinin insana kişilik kazandıracağını belirtirler. O halde kişilik nedir?¹.

Kişilik bireyin özel makyajı veya daha kuramsal olarak, insan tecrübelerini, kişinin hareket ve tepkilerini idare eden, nispeten durağan yapılar ve işlemlerdir³. Yine kişilik bireyin tüm ilgi, tavır, yetenekleriyle dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir kavramdır⁴. Bu bilgiler ışığında kişiliği, “ bireyin yaşam biçimi ” olarak tanımlamak da mümkündür. Ancak bu yaşam biçimi kavramı içinde kişinin arkadaşlık ilişkileri, kişisel özellikleri ve zihinsel yönü de yer almaktadır. Bütün bu faktörleri esas alarak kişiliği, belirli bir bireyin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıklar ve bu farklılıkların kişinin davranış ve düşüncelerine yansımış biçimi olarak tanımlamamız mümkün olacaktır⁵.

Spor ise bireyin beden ve ruh sağlığını geliştirmek, kişiliğin oluşumunu, karakter özelliklerinin gelişimini sağlamak, bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak çevreye uyumu kolaylaştırmak amacıyla yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir⁶. Bir başka tanıma göre, ferdin tabi çevresini, beşeri çevre haline getirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren,

belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferden veya grupla, boş zaman veya tüm zamanının alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı, sosyalleştirici, ruh ve fiziği geliştiren, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir kavram olarak ortaya konulmaktadır⁷.

Sporu bireyin fiziksel ve psikolojik yönden sağlığını geliştiren faaliyetler bütünü olarak düşündüğümüzde, sporun fiziki yapılarımız ile etkileşim halinde olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Fiziki yapılarımız belli kişilik özelliklerimizi belirlemez, ancak başkalarının bize davranma şeklini, başkalarıyla ilişkilerimizin türünü ve aradığımız ya da kaçındığımız durum türlerini etkileyerek kişiliklerimizi şekillendirebilir. Örneğin, kısa boylu ve tıknaz bir kız, balerin, manken, yıldız ya da basketbol oyuncusu olmaya gerçekçi bir şekilde can atamaz; boyu 1.80' in üzerinde olan biri ise muhtemelen olimpiyatlarda jimnastik dalında yarışamaz. Kuvvetli ve kaslı çocuklar, fiziksel riske girmeye istekli ve girişken olabilirlerken, daha çelimsiz sınıf arkadaşları ise, tam tersi durumda olabilirler⁸. Sporun fiziki yapılarımızla, fiziki yapılarımızın da kişilik özellikleriyle etkileşim halinde olduğunu düşündüğümüzde, bireyin kişilik yapılarının gelişmesinde sporun etkisinin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Spor ve kişilik ile ilgili araştırmalara baktığımızda çalışmaların genellikle spor dallarına göre kişilik özellikleri, yapılan sporun takım sporu ya da bireysel spor olmasının kişilikle ilişkisi, elit sporcuların kişilik özellikleri ve spor yapanlar ile yapmayanlar arasındaki kişilik özellikleri gibi alanlarda yoğunlaştığı görülür.

Buradan hareketle bu çalışmada, spor eğitimi veren liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarının incelenerek diğer liselerdeki öğrencilerin kişilik yapılarıyla karşılaştırılması amaçlanmıştır.

2.GENEL BİLGİLER

2.1.Kişilik Kavramının Doğuşu ve Tanımı

İnsanları birbirinden ayıran ve onları diğerlerinden farklı kılan en önemli faktör kişiliktir⁹. Geçmişten bu yana insanları anlamak ve tanımak adına kişilikle ilgili birçok çalışma yapılmıştır¹⁰. Bu çalışmalara bağlı olarak her geçen gün bilim, yeni gelişmelere sahne olmuş ve sonuç olarak da kişilik konusunda daha karmaşık ve birbirlerinden farklı görüşlerin sayısı artmıştır¹¹.

Batı dillerinde personality-personalité olarak kullanılan kişilik kelimesinin aslı, Latince'deki "persona" kavramına dayanmaktadır. Klasik Roma tiyatrosunda oyuncular, temsil ettikleri özelliklere uygun maskeler takarak, kendi rollerini bu maskeler yardımıyla canlandırıyorlardı. Yüze takılan bu maskelere de "persona" adı verilmekteydi. Sahne ile seyirciler arasındaki uzaklığın fazla olması nedeniyle oyuncunun yansıttığı role uygun yüz mimikleri görülemeyeceği için bu yolu seçerlerdi. Böylece "persona" kavramıyla kişiler arasındaki farklılıklar anlatılmak istenmiştir¹².

Dünyada kaç milyar insan varsa, o sayıda değişik kişilik yapısı gelişebilir. Bunlar, her biri ayrı huy ve davranış özelliği gösteren kişiliklerdir. Tıpkı insan yüzleri gibi, birbirine tıpatıp benzemezler. Çok benzer görünen özellikler de birleşince apayrı bir bütünlük oluşturur¹³.

Kişilik bireyin zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel özelliklerinin süreklilik gösteren yönlerini içerir¹⁴. Bu yüzden kişiliği, bir zaman dilimi içindeki davranış türü olarak görmek doğru olmayacaktır. Kişilik geçmişin, mevcut zamanın ve geleceğin oluşturduğu bir bütündür. Birey alışkanlıklarının devamını isteyen bir yapıya, geleceğe uymak

isteyen bir özelliğe sahiptir. Bu durumda kişilik, geçmişin izleri, mevcut zamanın uygulamaları ve geleceğin temel eğilimi ile oluşacaktır¹⁵.

Kişilik terimi, genellikle bireysel farklılıkları vurgulamak için kullanılmaktadır buna rağmen bilim adamlarının üzerine anlaştıkları tek bir tanım mevcut değildir. Kişilik kavramının içine birçok nitelik dahil edilmiştir. Konuya ilgi duyan bilim adamları bazı nitelikleri dikkate alarak kişilik kavramını tanımlamışlardır. Allport, yaptığı incelemelerde elliden fazla kişilik tanımı olduğunu açıklamıştır¹⁶.

Bu açıklamaları dikkate alarak kişilik ile ilgili tanımların bazıları şu şekilde sıralanmıştır; kişilik, bir kişinin diğerlerinden farklılık gösteren ve oldukça kalıcı, tutarlı davranış özellikleridir¹⁷. Yine kişilik, bireyin içinde, toplumsal çevreye kendi özgün ayarlamalarını, uyumlarını belirleyen sistemlerin dinamik örgütlenmesidir¹⁸. Burger'a (2006)¹⁹ göre ise kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçlerdir. Başka bir ifade ile kişilik, bir insanı başkalarından ayıran bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bütünüdür²⁰. Şu halde kişilik, insanın kendisinde olup bitenleri değerlendirmesi ve kendine tatmin ve çıkar sağlayacak bir duruma geçmeyi istemesidir. İnsanın başkaları açısından kişiliği, onun toplum içinde belirli özelliklere ve rollere sahip olmasıdır¹².

Cüceloğlu (1993)²¹ ise kişiliği, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi olarak tanımlamıştır. Günde iki saat uyuyan, sabah kahvaltısı ve akşam yemeği yemeyen, sadece öğlen yemeği yiyen, ister erkek ister kadın ve yaşı ne olursa olsun, ilk tanıştığı herkesin elini öpen Abdullah adında bir kişiyi örnek olarak göstererek diğer insanlardan ayırt edici kişilik özelliğini vurgulamak istemiştir.

Bir diğerk tanıma göre kişilik, insan yapısının, duygusal durumunun, davranış biçimlerinin, ilgilerinin, yeteneklerinin ve diğerk psikolojik özelliklerinin en karakteristik ve orijinal bütünüdür. Kişilik bir bütünsel eğer, kişiliğı oluşturan ve davranışlara yön veren duygular, bu bütünün en önemli parçaları olabilir. Diğerk bir deyişle, kişiliğın belki de en önemli bileşeni olan duygular, bireylerin yaşamına, performansına, ilişki düzeylerine yön vermektedir. Ayrıca birçok araştırmacı kişiliğı tanımlarken duygularla ifade etmektedirler (öfkeli, neşeli gibi)²².

2.2.Kişiliğı Oluşturan Temel Faktörler

İnsanın fizik ve ruh yapısı ile duygu, düşünce, vaziyet alış durumu, toplumun etkisiyle beliren davranış unsurlarının örüntüsü, insandan insana farklılık gösterir. Bu durumlar her insana özgü olan kişiliğı oluşturlar⁶.

İnsan davranışlarına etki eden her faktör, aynı zamanda bir kişilik faktörüdür. Bu bakımdan kişilik, soyut davranış motifleriyle somut insan davranışları arasında bir araçtır. Her davranış motifi, belirli bir insan kişiliğı süzgecinden geçerek fiili davranış haline gelir. Bu denli çok yönlü ve boyutlu olan kişilik kavramını oluşturan faktörleri sıralamak imkansız olduğı gibi gereğı de yoktur. Bu yüzden, kişiliğın oluşmasına etki eden faktörleri birkaç grupta toplayarak ortaya koymak daha yararlı olacaktır¹³.

2.2.1.Kalıtımsal ve Bedensel Faktörler

Kişiliğın belirlenmesinde, kalıtımsal özellikler, önemli bir rol oynar. Aslında, diğerk bütün türler gibi insanlar da kendi türlerinin özellikleriyle donatılmış ortak bir kalıtımı paylaşırlar. Ancak, türün içinde yer alan kalıtımsal değışiklikler fertler arası değışikliklere yol açmaktadır.

Böylece her fert, insan türüne özgü kalıtımın yanı sıra, kendi soyuna ve ailesine ait bazı kalıtım özelliklerini de taşımaktadır¹³.

Kişilik gelişmesindeki olgu, doğuştan getirilen bazı özelliklerin zamanla yaprak gibi tek tek açılmasıdır²³. İnsanların görünüşleri ve davranışları arasındaki farklılıklar gerçekte doğumdan başlayarak vardır. Yüzeysel bir bakışla, her bebek birbirine benzer, ancak dikkatli olarak gözleendiğinde aralarındaki farklar ayırt edilebilir. İnsanlar yaşamlarının birinci yılında bazı davranışları ve duygusal özellikleri daha belirgin olarak gösterirler. Bunlardan hangilerinin erişkin yaşama dek süreceği ve kalıcı olacağı zaman içinde belirginleşecektir²⁴.

Biyolojik faktörler, insanın anne karnına düğmesiyle bağlayan fiziksel özellikler, cinsiyet gibi faktörlerdir. Bu faktörlerle ilgili genel sonuç, kalıtsal olan faktörlerin kişilik karakteristiklerinin ne kadar geliştirilebileceğine sınır koymasındır. Çevre ise bu sınırlar içinde gelişimi belirler. Genetik etkenler fiziksel özellikleri belirlemekte, fiziksel özellikler de kişilik özelliklerini etkilemektedir. Beden yapısı ve fiziksel görünüş, yüzün yapısı, boy ve ağırlık büyük oranda genetik olarak belirlenir. Vücut yapısı ve kişilik arasında anlamlı bir ilişki vardır²⁵.

Genetik araştırmaların artışı ile biyolojik mekanizmaların tanımlanması, kişiliğin bu yönüne katkıda bulunmuş, modern kişilik araştırmacıları, biyolojik yapının rolü konusunda klasik görüşlerin ötesine geçmiştir. Bununla birlikte biyolojik yapının etkisi çevresel koşullara göre belirir, aynı biyolojik potansiyel, farklı çevresel koşullarda oldukça farklı kişilik yapısı oluşumuna neden olur²⁶.

Genetik faktörlerin zeka ve kişilik üzerindeki etkisi, değerler, inançlar ve idealler üzerindeki etkisinden daha yüksektir. Bazı kişiler diğerlerinden daha canlı ve korkusuz olabilir ve bu özelliklerini yaşam boyu

devam ettirirler. Bu tür özelliklerin genetik faktörlerden etkilendiği varsayılmaktadır¹⁷.

Bireyin beden yapısıyla ilgili iskelet, boy, ağırlık, saç-göz-ten rengi, zeka durumu, heyecanlılık, duygusallık, karşı koyma, direnme ve dayanıklılık gibi çoğu bedensel, kısmen de zihinsel ve duygusal özelliklerde kalıtımın payı oldukça yüksektir. Buna karşılık, bireylerin belirli bir sosyal yapı ve fiziki çevre içerisinde yaşamalarından dolayı sonradan öğrendikleri davranış kalıplarında (örf, adet, inanç, ahlak, fikir, düşünceler vb.) kalıtımın payı nispeten daha azdır²⁷.

2.2.2.Kültürel Faktörler

Kültür, davranışların, geleneklerin, inanç ve değerlerin nesilden nesile aktarılmasıdır¹⁷. Her insan bir kültür ortamında doğar ve kişiliğin ilk etkilenmeleri dolayısıyla biçimlenmeleri bu ortamda olur²⁸. Bir toplumun kültürü, o toplumdaki bireylerin ortak olarak paylaştıkları yaşam biçimi, duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşan kalıplar anlaşılmalıdır. Kültür ve kişilik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda temel olarak, bir kültürün kendi ihtiyaçlarına göre üyelerin kişiliklerini ne dereceye kadar biçimlendirdiği konusuna ağırlık verir²⁰.

Biliyoruz ki kültür, öğrenilmiş bir davranış kalıpları sistemidir. Bu haliyle kültür kişinin şekillenmesinde önemli bir araçtır²⁹. Kültür ve kişilik karşılıklı etkileşim içinde bulunan kavramlardır. Bu etkileşimin incelenmesinde bireysel davranış ön plana çıkar ve bireysel davranış, onun kültürel durum ve öğelerini göz önünde bulundurmadan anlaşılamaz. İlkel ve modern kültürlerde yapılan çeşitli araştırmalar, kişiliğin biçimlenmesinde kültürün etkisinin geniş olduğunu göstermiştir²⁷.

Bireysel davranışlarımızın çoğunda yaşadığımız çevredeki hakim kültürün yansıması vardır. Yemek yeme biçimi, temizlik alışkanlığı, giyim tarzı, dili kullanma ve konuşma biçimi, dini inanışlarımız ve kalıp yargılarımız hep kültürümüzün etkisinde kalır. Yine toplumlarda da ortak bir kültürden söz edilmekle beraber, o toplumun içinde, çeşitli yöresel ve dini faktörlere bağlı olarak gelişen çeşitli alt gruplar ve bu gruplarında kendine has kültürleri vardır. Bunlar arasında da farklı kişilik özellikleri gözlenebilir³⁰.

İnsan toplumsal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplumsal çevreyle ilişki kurmak ve etkileşimde bulunmak zorundadır. Bu etkileşimler kişiye o toplumun değer yargılarını, yaşam biçimini, davranış biçimini, geleneklerini, üyelerinden beklentilerini öğretir. Bu kısaca kültürün kişiye aktarılmasıdır²⁴.

2.2.3.Aile Faktörü

İnsan kişiliğinin oluşmasında en önemli ve etkili çevresel faktör ailedir. Aile normal şartlarda insanların karşılaştığı ilk sosyal gruptur. Bireylerin sosyal değerleri ilk öğrenmeye başladığı yer aile ortamıdır. Anne-baba, toplumsallaşmanın ilk kaynağı ve ilk modelleridir. Kişiliğin oluşumunda, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ve ev ortamının etkileri çok yönlüdür. Anne ve babalar, çocuklarını yetiştirirken kendileri farkında olsun veya olmasınlar, çocukları, ana-babanın birçok kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel standartlarını taklit ederek öğrenirler²⁷.

Doğan' a (2004)²⁴ göre insanlar bir toplumun üyesi olmanın yanı sıra, toplumun bazı alt gruplarının da üyesidir. Bu gruplardan bir tanesi de ailedir. Aile çocuğun öğrenmesini başlatır, geliştirir, yaşadıkları toplumun kültürünü aktarır. Çocuğun toplumsallaşma sürecini gerçekleştirir, çeşitli davranış kalıplarını öğretir. Bu yönüyle ve işleviyle

aile, kişilik özelliklerinin gerçekleştirilmesinde en önemli toplumsal kurum olarak kabul edilir.

Eroğlu (1996)¹³ ise kişiliğin oluşmasında, insanın içinde doğup büyüdüğü aile ve ev ortamının etkilerinin çok yönlü olduğunu söyler. Anne ve babalar, çocuklarını yetiştirirken, kendileri farkında olsun veya olmasın, çocukları ana-babanın birçok kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel standartlarını taklit ederek öğrenirler. Bunlardan başka, aile içindeki birtakım ilişkilerin çeşidi, seviyesi, yönü ve derecesi de farklı ölçülerde olmak üzere kişilik oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.

Yapılan araştırmalar, çocukluk yıllarında çocuğa yapılan etkilerin, uzun süre, hatta ömür boyunca sürdüğünü göstermiştir³¹. Bu araştırmalarda vurgulanan genel fikirlere göre, ailenin, özellikle annenin çocukla olan etkileşimi, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişiminin ve kişiliğinin ortaya çıkmasının yapı taşlarını oluşturmaktadır³⁰. Ailenin bir sosyal ortam olarak bireye tüm etkileri düşünüldüğünde, kişinin dış dünya ile kuracağı her ilişkide belirli ölçüde ailesinin ve devam eden aile bağlarının payı düşünülürse, genel sosyal kurumlardan olan ailenin, önemli bir davranış düzenleyici olduğunu anlaşılır¹⁵.

Morgan'a (2000)³² göre ise kişiliğin biçimlenmesinde, özel davranımların kazanılmasında rolü olan övgü ve cezaların kaynaklandığı ve kullanıldığı başlıca ortam ailedir. Çocukların ilk örnekleri ve öğreticileri çoğunlukla ana-babalarıdır. Bir oğul babasını gözleyerek erkek gibi davranmayı öğrenir; annesini gözleyen kız çocuğu da bir kadın gibi davranmayı öğrenir. Örnek alma sürecinde çocuklar, ana-babanın birçok kişilik özelliğini taklit ederken, ahlaki ve kültürel değer ve standartlarını da benimserler.

Anne-babanın, çocuğun zihinsel yapısının şekillenmesinde de etken olduğu saptanmıştır. Aile bireyleri, çocuğa çeşitli yollarla

deneyimlerini aktardıklarından dolayı ailenin yetiştirme biçimi de kişiliği belirleyici bir unsurdur. Ayrıca kız ve erkek kardeşlerin de kişilik oluşumunda etkili oldukları belirtilmektedir³³. Aile içerisinde birisinin yokluğu çocuğun dünyasında büyük bir boşluk meydana getirebilir. Sonuç olarak, boşluk içinde bulunan çocuğun kişiliği düzgün gelişemeyebilir³⁴.

Kısaca anne kucağından inerek yürümeye başlayan, büyüyen, yetişen toplumun üyelerinin karakterinin oluşmasında, yetenek ve eğilimlerinin yönlenmesinde ailenin etkisi tartışılmayacak kadar büyüktür³⁵.

2.2.4.Sosyal Faktörler

Ait olduğunuz kültür ya da alt kültürler, Amerika Birleşik Devletleri'nde ya da Yeni Gine Ormanlarında, kentte ya da çiftlikte, üst ya da alt sosyo-ekonomik düzeyde yaşayıp yaşamadığınıza bağlı olarak değişir. Neresi olursa olsun her kültürün kendine özgü ayırıcı değerleri, ahlak anlayışı ve davranış biçimleri vardır. Bu değerler sosyalleşme süreci ile kişiliğin gelişmesini etkiler³². Ferdin ait olduğu sosyal sınıf, onun eğitim imkanlarını, yaşama biçimini, düşünce ve eğilimlerini, tüketim kalıplarını ve kişisel özelliklerini etkileyebilir. Söz gelimi, dar gelirli bir ailenin çocuğu çeşitli imkansızlıklar içerisinde bulunurken, varlıklı bir ailede yetişen çocuk beslenme ve özel eğitim imkanlarıyla yeteneklerini daha fazla geliştirme imkanı bulabilir. Bu durum ise, bu imkanları olmayanlara göre, kişiye farklı kişisel özellikler kazandırır¹³.

Biyolojik, kültürel, ailesel faktörlerin kişilik üzerindeki etkilerinin yanı sıra, diğer ilişkili kişiler, gruplar ve özellikle de organizasyonlar kişilik üzerinde etkilidir. Bu genellikle sosyalleşme süreci olarak adlandırılır. Sosyalleşme, ilk önce doğumda bebek ve anne arasında başlar. Daha sonra ailenin diğer üyeleri (baba, kardeşler), yakın

akrabalar, aile dostları, daha sonra sosyal grup (akranlar, okul arkadaşları, iş arkadaşları) etkili rol oynar³⁶.

Bireyler, yaşamları boyunca, bilincine varmış olsunlar veya olmasınlar, diğer insanların kendileri için hazırlamış oldukları belirli davranış şekillerini takip etmek zorunda kalmaktadırlar. Kişiliğin oluşumunda, sosyal çevreden etkilenme ve şartlanma, gerçekte bir öğrenme sürecidir. Kişiliği doğrudan etkileyen faktörler arasında önemli olan, öğrenme, pekiştirilmiş tekrarlama veya deneyim sonucunda hafızada çok sayıda bilginin yer alması ve davranışta kalıcı değişimlerin meydana gelmesidir. Birey, bulunduğu kültürel yapı içinde öğrendikleri ile bazı yeni özellikler elde ederek kişiliğini şekillendirir²⁷.

Bireysel davranışlarımızın çoğunda yaşadığımız çevredeki hâkim kültürün yansıması vardır. Yemek yeme biçimi, temizlik alışkanlığı, giyim tarzı, dili kullanma ve konuşma biçimi, dini inançlarımız ve kalıp yargılarımız hep kültürümüzün etkisinde kalır. Toplumlarda ortak bir kültürden söz edilmekle beraber, o toplumun içinde, çeşitli yöresel ve dini faktörlere bağlı olarak gelişen çeşitli alt gruplar ve bu grupların da kendilerine has kültürleri vardır ve farklı kişilik özellikleri bu alt kültürün üyelerinde gözlenebilir³⁰.

2.2.5.Çevresel Faktörler

Bireylerin yaşadıkları çevresel koşullar, kişiliklerinin bir parçasını teşkil etmektedir. Doğuştan getirilen bazı özellikler elbette değiştirilemez ya da değişmez. Ancak, çevresel koşullar değiştikçe insanların davranışları değişir ve kişiliklerinde görülür ya da görülmez birtakım değişimler ortaya çıkabilir³⁷. Çevrenin değişmesi, dolayısıyla komşuların, mahallenin değişmesi, bireyde olumlu veya olumsuz değişiklikler oluşturabilmektedir. Çünkü yeni arkadaşlar vardır, yeni gruplar

vardır. Bu arkadaşların ve grupların tanınması veya onlara uyum süresinin beklenilmesi, çeşitli değişiklikleri kabul veya ret etme ile sonuçlanmaktadır. Özetle çevre koşulundaki değişiklikler, insan davranışını geniş ölçüde etkiler ve değiştirir²⁰.

Kişinin içinde bulunduğu çevre çok önemlidir. M.Mead, 1928’ de yaptığı araştırmada Samoa adalarında yaşayan ilkel toplumlarda, ergenlik çağında bulunan gençlerde, uygar ülkelerinkine benzeyen uyumsuzluk, çatışma ve diğer ruhsal bozukluklara rastlamadığını bildirmiştir³¹.

İnsanlar, sürekli olarak diğer insanlarla iletişim halinde oldukları için, dışarıdan gelen etkiler onların davranışlarını ve tutumlarını etkiler. Çevresel faktörler insan kişiliğinin oluşumunda ve devamında etkilidir. Çevresel faktörler, kültürel, sosyal faktörleri içerir. Bireylerin kişilik ve davranış gelişiminde, kültürel değerler ve normlar önemli rol oynar. Aile hayatı, din, kişinin içinde yer aldığı formal veya informal gruplar, sosyal faktörlerdir²⁵.

2.2.6.Din Faktörü

Kişilik oluşumunun, doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan çok sayıda faktörün etkileşimlerinin bir sonucu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, genel olarak din ile kişilik arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.Din insanın kişiliği şekillenirken ona etkide bulunan önemli faktörlerden biridir. İnsanın sağlıklı ruh yapısına sahip olmasında ve olumlu kişilik özellikleri kazanmasında dinin etkisi büyüktür³⁸.

İnsanların başkalarına karşı geliştirdikleri her türlü davranışları, her hangi bir konuyu ele alış tarzları, tercihleri ve beğenileri

gibi çeşitli konularda insanlar arasında çok farklı ve zengin ferdi farklılıklar görülmektedir. Birbirinden farklı kişilik özellikleri de algılama ve yaşama açısından farklı dindarlık biçimlerini beraberinde getirmektedir. Ancak dinsel anlayışlar da, kişilik özelliklerini farklı biçimlerde ve farklı yoğunluklarda etkilemektedir. Bu bağlamda, bireyin kişilik özelliklerinin dinsel yaşayışları; dinsel yaşayışlarının da kişilik özelliklerini etkilediği bir gerçektir³⁹.

Dinin asıl görevinin “ kişisel yapının değeri” ni ortaya çıkarmak olduğunu belirten Whitehead’a göre, insanın kişilik yapısı imanı doğrultusunda gelişir. Ona göre bu durum “hiç kimsenin kendisinden kaçamayacağı değişmez bir dini doğru” dur. Din insanın ruhi bölümlerini temizleyen bir inanç gücüdür ve uzun hayat koşusunda insanın kişilik yapısı ve hayat karşısında takındığı tutum sonuçta onun inançlarına dayanır³⁸.

Abraham Maslow’un kendini gerçekleştirmiş kişilik tasviri kayda değerdir: ona göre insanlarda mevcut içsel ihtiyaç ve güdüler, hiyerarşik tarzda düzenlenebilir. En alt tabakada salt biyolojik ihtiyaçlar bulunur: yemek, içmek. Bunu emniyet ve güvenlik ihtiyacı izler; bunu da sevgi ve aidiyet ihtiyacı ve nihayet kendine saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı takip eder. En üst noktada, Maslow’un tabiri ile yücelik bulunur: Yücelik, kendini gerçekleştirmeyi de aşar. Bu durumda onun, din ile ilişkisi söz konusudur⁴⁰.

2.2.7.Diğer Faktörler

Kişiliğin oluşmasında, insanın içinde doğup büyüdüğü coğrafi çevrenin de etkisi olduğu inkâr edilemez. Coğrafi çevre içerisinde iklimin, tabiat ve yaşanan bölgenin fiziki şartlarının, fertlerin kişilik özellikleri üzerinde belirgin etkileri vardır⁴¹. Örneğin kıyı kesiminde yaşayan

insanlarla, kara bölgelerinde, ova yerlerde ya da dağlık yörelerde, sıcak ya da soğuk iklimlerde yaşayanların birbirlerinden diğer faktörlerin etkisi bir yana bırakılsa bile, sadece coğrafi farklılıktan ileri gelen kişilik farklılıkları olmaktadır. Bu bağlamda soğuk iklim şartlarında yaşayan insanların daha sert ve donuk mizaçlı, buna karşılık sıcak iklim ve kıyı kesimlerin insanların daha çabuk değişen duygusal tutumları ve daha yumuşak, gevşek mizaçları olduğu şeklinde genel bir kanaat vardır⁴².

Ayrıca kitle yayın organları, kişiliğin oluşumunda giderek önemini artırmaktadır⁴¹. Kitle iletişim araçları, kişiliğin şekillenmesinde belirgin bir yere sahiptir. Kitle iletişim araçlarını etkin olarak kullanan bireylerle, kullanmayan bireyler arasında bir farklılık olacaktır. Kitaplar, dergiler, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının, çocukların yetişmesinde ve gençlerin yeni davranış kalıpları kazanmalarında etkileri fazladır²⁷.

Tezcan (1984)⁴³ ise farklı olarak, kitle iletişim araçlarının etkisini olumlu ve olumsuz olarak iki grupta incelemiş ve bu bağlamda kitle iletişim araçlarının kişilerin yaratıcılık yeteneklerini körelttiği, insanları çevresinden ve kişiliğinden soyutladığı, aile, komşuluk ve çalışma grupları gibi kişilik ilişkilerinden soyutladığını olumsuz grup içinde toplamıştır.

Kişiliğin oluşmasında, ilişki kavramı önemli bir yer tutmaktadır. İnsanın kendisiyle ilişkisi, doğayla ilişkisi, başka insanlarla ilişkisi onun kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde etkin bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁴. Bireylerin bulundukları sosyal gruplar içindeki yetişkinler grubu da, kişiliğin oluşumuna etkide bulunan diğer faktörler arasındadır. Çünkü kişiler, bazı ideallerini belirlerken veya davranışlarını düzenlerken, sosyal gruplarınca benimsenen yetişkin grubun üyelerinden bazıları kendilerine örnek olarak alacaklardır. Bu örnek kişiler de, kişiliğin oluşumunda birer önemli etken olarak görüleceklerdir¹⁵.

Adler'e göre kişiliği etkileyen bir diğer faktör ise, insanların doğum sırasının kişilik üzerine etkileridir. Adler'in araştırmasına göre, doğumdaki sıra, bireyin yetenek ve zeka düzeyini etkilemektedir. Bu kurama göre ilk doğan çocuk daha zeki ve yetenekli olacak, daha kolay sosyal ilişkiler kurabilecektir²⁷.

2.3.Kişilik Tipleri

Tip kavramı, belirli bir kişilik özelliği veya özel kişilik modeli anlamında kullanılır. Bireyin fiziksel ve zihinsel özelliklerinin değerlendirilebilir yönü "tip" olarak ifade edilebilir. Davranışsal açıdan geniş anlamda tipten söz edildiğinde, özellikleri ve kişilik belirtilerine göre gruplanmış davranışlar ve sosyal olgular topluluğu tip olarak ifade edilir¹⁵.

Bir insanın kişilik tipi onun kişilik özelliklerinin tümünü göstermez. Aynı kişilik tipinde olduğu söylenen kişiler arasında, aynı zamanda kişilik özellikleri yönünden bazı farklılıklarda vardır²⁴.

Kişilik konusuyla ilgilenen teorisyen ve araştırmacıların çoğunun amacı, bireylerin belirli özelliklerini tespit etmek ve bu özelliklere uygun düşecek şekilde de kişileri özel kalıplar içinde gruplamaktır. Ancak bu gruplama sadece teoriktir. Yani, bireylerin davranışlarını anlama ve açıklamada bilim adamlarına analiz yapma kolaylığı sağlaması bakımından kişilik kalıpları oluşturulmaya çalışılmıştır³⁷.

1960'ların sonlarında Freidman ve Rosenman tarafından stres kavramıyla ilişki kurularak ortaya çıkarılan "A tipi" ve "B tipi" kişilik biçimleri de günümüzde geniş kabul alanı bulmuştur²⁷.

Aşağıda bu tiplerin genel özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır⁴⁵.

A tipi kişilik özellikleri;

- Her işi hızlı yapar (yemek, yürümek vb.).
- Heyecanlı ve vurgulu konuşur.
- Her zaman telaş içindedirler.
- Beklemekten nefret eder, huzursuzlaşırlar.
- Başladığı işi mutlaka bitirirler.
- Hep kafasının dikine giderler.
- Dini değerler ve yaşantıyı önemsemezler.
- Bir işi başardıktan sonra daima takdir beklerler.
- Grup ilişkilerinde geçinilmesi zor, problem çıkaran,

çıkıntı insanlardır.

- Saman alevi gibi tepki gösterir, çabuk öfkelenirler.

B tipi kişilik özellikleri;

- Her şeyi yavaş yaparlar.
- Yavaş ve tartarak konuşurlar.
- Baskı altında olduklarında bile telaşsızdırlar.
- Sakin olarak bekleyebilirler.
- İşlerini erteleyebilirler.
- Yumuşak başlıdırlar.
- Dinin verdiği mutluluk ve esenlikten hoşlanırlar ve

önemserler.

- Başkalarını değil kendini mutlu etmeye çalışırlar.
- İnsanlar arası ilişkilerde özverili davranış ve uyum

gösterirler.

- Geç ve seyrek öfkelenirler.

Sheldon ise bireylerin bedensel yapılarına göre kişilik tiplerinin belirlendiğini savunmuş ve üç tip kişilik önermiştir²¹;

1. Mezomorf kuvvetli, kasları gelişmiş beden yapısı olan, kaba, gürültülü, ağır bedensel faaliyetlere ilgi duyan kişilik tipidir.
2. Ektomorf, ince uzun beden yapısı içinde, sakın, utangaç ve çekingen kişilik tipidir.
3. Endomorf, kısa ve tombulca beden yapısı içinde, neşeli, yaşamından memnun, arkadaş canlısı kişilik tipidir.

Hippocrates (M.Ö. 460–377) ise bedensel yapıyı dikkate alan kişilik tiplerini 4 gruba ayırmıştır: Kanlı, canlı, neşeli insanlar “hafif kanlı” mizacı temsil ederlerken, kural ve ilkelere sıkı sıkıya bağlı ve yavaş hareket edenler “ağırkanlı” mizacı, duygusal ve derin ve kaygılı insanlar “kara sevdalı” ve çabuk kızan, saldırgan, ateşli ve sert insanlar ise “sinirli” mizacı temsil etmektedirler⁴⁶.

E.Kretschmer’ in 20. yüzyılın başlarında yapmış olduğu kişilik tipi sınıflandırmasına göre ise, üç tipten bahsetmek mümkündür : Uzun boylu, kasları gelişmiş lider olma eğilimi kuvvetli olanlar “atletik” tipi temsil ederken, uzun ve ince yapılı, soğukkanlı, inatçı, alıngan ve kindar olanlar “astenik” tipi ve orta boylu, şişman, kasları yumuşak, dış dünyaya açık, açık kalpli ve iyimser olanlar ise “piknik” tipi temsil etmektedirler¹³.

Kan grubunun insan tabiatını etkilediğine dair bilimsel bir kanıt üzerinde çeşitli araştırmaları bulunan hekim Peter J.D’ Adamo kan gruplarının, kişilik özelliklerini genetik olarak taşıdığını belirtir. Kan grupları ve kişilik arasında bir bağlantı olduğuna dikkat çeken J.D Adamo; “O” kan grubunu taşıyanları güçlü, dayanıklı, kendine güvenen, cesaretli ve iyimser; “A” kan grubunu taşıyanları sinirli ve hassas; “B” kan grubunu taşıyanları uyumlu, yaratıcı, empati yeteneği olan; “AB” kan grubunu taşıyanları ise çekici ve ilginç olarak tarif etmiştir⁴⁷.

Bu ayrımların dışında günlük dilde ve psikiyatride kullanılan kişilik tipleri vardır. Örneğin, bağımlı, saldırgan, antisosyal, obsesif, paranoid gibi. Bunlar genel olarak bir insanın kişilik özelliklerini göstermekle birlikte, daha çok patolojik kişilik özellikleri gösterirler²⁴.

2.4.Kişilik Özellikleri

Kişilik özelliklerinden söz ederken genellikle, bir kişinin bütünlüğü içindeki bazı özelliklerine göndermede bulunuruz. Örneğin Cenk'in çok dışadönük biri olduğunu söylerken, Cemil'in içedönük ve utangaç olduğundan bahsederiz. Emine oldukça gamsız ve rahatken, Eray her şey için endişelenen bir tiptir. Jale durmadan mızızlanır, şikayet eder ve somurturken, arkadaşı Derya neşe dolu ve iyimserdir. Bu gibi özelliklere kişilik özellikleri denir ve bunlar nasıl biri olduğumuzu belirler⁴⁸.

Kişiliği anlamak, insanları anlamanın ilk basamağıdır⁴⁹. Kişiliğin her şeyden önce, kişiye ilişkin çeşitli özellikleri olduğu bilinmektedir. Bu özellikler, öyle bir halde bulunurlar ki, bir yamalı bohça gibi değil, birbiri üzerinde etki yapan bir dizge halindedir. Kişilik özellikleri insan davranışının türlü biçimlerini de kapsar. Kişinin toplumsal ve duygusal olgunluğu; hoşsohbetlilik ve gerginliği; çevresine uyma yeteneği; üzerine sorumlu işler almaya hazırlıklı oluşu; başkalarını düşünmesi; önderlik yapması; çalışkanlık ve girişim yeteneği olması ve görüşü, hep kişiliğin birer parçasıdır³¹.

Birey, sürekli gelişim ve değişim halinde bir varlıktır. Her birey tek ve benzersizdir. Kendine özgü gelişim hızı ve nitelikleri vardır. Bu nedenle insanlar birçok özellik yönünden birbirlerinden ayrılırlar. Bunda farklı kalıtsal özelliklere sahip bireylerin, farklı çevrelerde yetişmeleri etken olmaktadır denebilir. Bireyler çeşitli yönlerden birbirinden farklı oldukları

gibi, bir bireyin sahip olduğu çeşitli özelliklerde farklı derecelerde olabilmektedir⁵⁰.

Kişilik çok boyutlu bir kavram olduğundan, kişilik özelliklerinin sayısı da çok fazladır. Bir kişinin kişilik özelliklerinden bahsederken, onun en belirgin yönlerini göstermek isteriz. Kişilik özellikleri çeşitli sıfatlarla anlatılır. Örneğin, iyi-kötü, girişken-çekingen, neşeli-somurtkan, cesur-korkak gibi. Kişilik özellikleri insanları birbirlerinden ayırıcı bir nitelik taşır. Onu oluşturan özellikler birbirleriyle uyumlu bir bütünlük içinde olmak zorundadır. Kişilik özellikleri kişiler arası ilişki kurma biçimlerini etkiler, gelişme dönemleri sırasında kurulan kişilerarası ilişkiler de kişilik özelliklerini etkiler²⁴.

Kişilik ile ilgili bilgiler ışığında kişilik kavramının taşıdığı bazı özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür⁴⁶;

- Kişilik, bütün bedensel özelliklerin, içgüdülerin, dürtülerin, eğilimlerin, kazanılmış deneyimlerin bütünüdür.
- Kişilik, eğitim ve deneyimlerin belirli evreler içinde bütünleşmesi sonucu oluşan bir süreçtir.
- Kişilik bir insanın çerçevesine uyum sağlamak amacıyla yaptığı davranışların bütünüdür.
- Kişilik, bireysel farklılığa dayanan duyguların, düşüncelerin, yeteneklerin, alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütündür.

Yüksel kişiliğin özelliklerini beş maddede toplamıştır⁵¹;

1. Kişilik biyolojik, fizyolojik ve sosyal çevreden gelen özelliklerin bir bileşkesidir

2. Kişilik özel çevrenin ortaya çıkardığı bir olgudur. Özel çevre, içinde bulunulan grup, eğitim çevresi, medya vb. olabilir.

3. Kişilik bireysel dengenin bir ürünüdür. Bazı zamanlar dengesiz olması da mümkündür. O zaman psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkar.

4. Kişilik davranışları yönlendirir ve yönetir. İnsan, kişiliğine ve çevrenin beklentisine göre davranır. Eğer birey, kişiliğine uygun davranmaz ise kişilik çatışması ortaya çıkar, bu durum da dengenin bozulmasına neden olur.

5. Kişilik belirli zaman dilimleri içinde gösterilen davranışların bir bütünüdür.

Eren ise kişiliğin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır¹²;

- Kişilik doğuştan var olan ve sonradan edinilen eğilimlerin bütününden meydana gelir.
- Kişilik kazanılan bu eğilimlerin düzenlenmesidir.
- Her bireyin kişilik özelliğini diğerlerinden ayıran bir takım farklılıklar mevcuttur.
- Kişilik, bireylerin eğilimini çevreye uydurur. Yani aynı birey farklı çevresel koşullar altında farklı tutum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olan bir sosyal uyum kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Her kişiliğin doğuştan kazanılmış bir karakteri vardır ve karakter kişiliğin vazgeçilmez bir unsurudur.

Bu özelliklerin hepsi bireyin yapılaşmış, tutarlı ve ayırt edici olarak kabul edilen kişiliğini oluşturur ve kişilik sayesinde toplumsal yaşamda kendine bir yer edinir ve sosyal hayatını devam ettirir¹⁶.

2.5.Kişilik Kuramlarına Genel Bir Bakış

Kişilik, birçok kuramsal yaklaşım tarafından farklı şekillerde kavramlaştırılmaktadır. Söz konusu kuramsal yaklaşımlar, kişiliği ağırlıklı olarak belli bir değişken grubunu baz alarak çözümlemektedir. Dolayısıyla kişilik kuramlarını açıklamaya geçmeden önce, her bir yaklaşımın, gerçeğin sadece belli bir bölümünü aydınlattığını söylemek yararlı olacaktır. Şu halde kişilik, yalnızca bir kuramsal yaklaşımla değil, tüm kuramsal yaklaşımlardan oluşan bir sentez olarak algılanmalıdır. Farklı kuramsal yaklaşımların sentezlenmesinin, insan gerçekliğinin bütünlüğünü daha gerçekçi şekilde yansıtacağı görüşü, bugün çoğu bilim adamları tarafından da benimsenmektedir⁵².

2.5.1.Freud ‘un Kişilik Kuramı:

Freud’un en önemli özelliği konuşulması, yazılması ve hatta düşünülmesi bile iyi karşılanmayan, ayıp sayılan konuların, bilim dünyasında tartışılmasına fırsat vermesidir. Freud’un kişilikle ilgili görüşlerinden birisi, kişiliği meydana getiren dilimler, ikincisi ise kişiliğin psikoseksüel gelişmesiyle ilgili görüşleridir¹³.

Freud, insan kişiliğinin üç temel yapıdan oluştuğunu söyler. Bunlar: “İd”, “Ego” ve “Süperego”dur. İd, ilkel ve biyolojik dürtünün kaynağı iken Ego, kişiliğin koruyucu taşıdır. Süperego ise bireyler tarafından benimsenen toplumun kurallarından meydana gelir²⁶.

“İd”, kişiliğimizin en kaba, en ilkel kalıtsal dürtü ve arzularını içerir. Yaşamın ilk günlerinde çocuğun kişilik yapısı, boşalım arayan içgüdüsel dürtülerle yüklü İd’den oluşur. Bu dönemde çocuk, bu dürtüleri erteleme, denetleme ya da düzenleme olanağına sahip değildir ve çevresiyle baş edebilme konusunda kendisinin bakımını üstlenen kişilerin Ego’larına tümünden bağımlıdır. İd nesnel gerçeklerden bağımsız,

öznel bir yaşantı dünyasıdır. Fazla enerji birikimine katlanamaz ve bu organizmada gerilim yaratır. Bu gerilimden kurtulabilmek için İd, enerji birikimini bir an önce boşaltmak ister, buna İd'in "haz ilkesi" denir. Ego, çocukta doğumdan sonra eğitim yoluyla gelişen kişilik bölümüdür. İd ile dış dünya arasında düzenleyici rol oynar. Ego, kişiliğin gerçekçi yürütme organıdır. Gücünü İd'den alır. Ego'nun görevi uyum sağlamaktır⁵³.

İd' in karşıtı "süper-ego (üst benlik)" dur. Süper-ego, insanın en asil düşüncelerini, büyüklerinden, öğretmenlerinden kısaca yaşadığı ve ilişkide bulunduğu kültürel ortamdan kazandığı iyi özellikleri içerir. Diğer bir ifadeyle toplumun ahlaki standartlarının bir temsilcisidir. Bu duruma bağlı olarak süper-ego birden bire değil zamanla oluşur. Süper ego oluşuktan sonra insanın davranışlarını, düşüncelerini, eğilim ve duygularını kontrolü altına alır²⁷. Süper-ego, hem alt benliğe, hem de üst benliğe hükmeden, hatta yeri geldikçe başka insanlara doğruluk ve dürüstlük örneği olacak davranışlarla yol gösteren bir üstün kişilik vasfıdır¹².

Birey günlük yaşantısında sürekli olarak zihinsel çekişme altında kalamayacağına göre bir dengeleyici olguya gereksinim olacaktır. Freud'a göre bu dengeleyici "ego" dur. Ego, id' in engelleyicisi ve kısıtlayıcısıdır. Başka bir ifade ile ego, id' in isteklerini süper-ego'ya uygun hale getirmeye çalışır²⁷. Ego, kişiliğin yürütme organıdır. Eyleme giden yolları denetimi altında bulundurur, çevresindeki nesnelerin hangileriyle ilişki kuracağını seçer, hangi içgüdülere ne biçimde doyum sağlanması gerektiğine karar verir. Ego birçok önemli yürütme işlevini yerine getirirken, bir yandan da, id'in, süper-ego'nun ve dış dünyanın birbiriyle çatışma durumunda olan istekleri arasında bir uzlaşma yolu bulmakla yükümlüdür⁵⁴.

Freud'a göre kişilik gelişimi, yaşamın ilk 5-6 yılında gerçekleşen ve her biri cinsel uyarılmaya duyarlı bir erotojenik bölgeyle

temsil edilen üç önemli dönemde gerçekleşmektedir. Bunlar; oral, anal ve fallik dönemlerdir.

Freud'un tanımladığı gelişim dönemlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Oral Dönem (0-18 ay)
2. Anal Dönem (1.5-3 yaş)
3. Fallik Dönem (3-6 yaş)
4. Latant (Gizil) Dönem (6-12 yaş)
5. Genital Dönem (Ergenlik ve Sonrası)⁵⁵

Freud'un kişilik kuramının spor ve fiziksel aktivitedeki görünümü, oyundan başlayarak spora doğru giden bir dizinin incelenmesi olarak ele alınır. Bu dize; oyun, müsabaka ve spor şeklinde ifade edilmektedir. Freud' un görüşü, spor ve fiziksel aktiviteye katılımı ilgili temel görüşler sağladığından, diğer kuramlar içinde önemli olmaktadır. Freud oyun ve spora katılımın nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır⁵⁶;

- Engellenme bireyde kaygıya neden olur ve kaygıdan kurtulmanın bir yolu olarak kişi, oyun ve spora katılır.
- Oyun oynayan çocukların davranışları izlenerek çocuktaki sıkıntının kaynağı belirlenebilir.
- Çocuk, oyun ve sporda, sürekli gelişen becerileriyle kendi duygusal, fiziksel ve zihinsel kapasitesini sınıma olanağı bulur.
- Oyun ve spor sayesinde çocuk, daha önceleri hoşlandığı hareketlere geri dönme olanağı bulur.
- Spor yoluyla ergenin saldırgan dürtülerine hakim olması sağlanır.

2.5.2.Jung'ın Kişilik Kuramı

Jung'a göre, bireyin davranışları geçmişinden etkilenir, ancak geleceğe dönük olarak yapılır. Böylece birey gelecekte olmak istediği biçimde hareket etmektedir. Bu durumda, birey kendi geleceğini tayin edecek kişiliğe sahiptir. Jung, bireyin kendini devamlı yenilediğini ve yaratıcı bir gelişim düşüncesi içinde olduğuna inanmaktadır. Ayrıca Jung, kişiliğin kalıtsal yönlerine önem vermesi nedeniyle diğer psiko-analitik teorilerden ayrılmaktadır. Jung'a göre, bireyin davranışları, bireyselliğin ve kalıtımsallığın yanı sıra, amaçları ve idealleri tarafından şekillenir²⁷.

Önce Freud'culuktan yola çıkan ve sonra ona karşı olan Jung (1875–1961), ruhbilimin çeşitli alanlarında kendine özgü yeni kuramlar ileri sürmüştür. Öğretisi, analitik ruhbilim ya da kompleks ruhbilim okulu adıyla adlanır. Örneğin bilinçdışı izlenimlerden meydana geldiğini ileri sürdüğü, ortaklaşa bilinçsizlik deyimini ortaya atmış ve düşler, dinsel coşkular, masallar ve hastalık hezeyanlarında bu izlenimlerin meydana çıktığını savunmuştur. Jung, insanın ruhsal kişiliğini, bütün geçmişten soya çekimle gelen bu ortaklaşa bilinçdışı izlenimlerin onardığını ileri sürer. Freud'un cinsellik içgüdü ve Adler'in aşağılık kompleksine karşı çıkarak insanın ruhsal karakterini yaşama içgüdüünün belirlediğini savunur. Jung'a göre cinsellik de, duyguları da yükseltme isteği de yaşlara ve koşullara göre değişen, bütün insan yaşamını belirleyecek güçte olmayan etkenlerdir. Buna karşı yaşama enerjisi, her yaşta ve her koşulda gücünü sürdürür⁵⁷.

Jung'ın kişilik yaklaşımına göre, insan doğarken belirli düşünme, hissetme, algılama ve davranış eğilimleri ile birlikte dünyaya gelir. Mesela, yilandan korkma eğilimi, atalarımızdan nesiller boyu yaşantıları sonucu bize aktarılmış ve beyin dokumuza işlenmiş bir duygudur. Bu yüzden bir insanın bir yılan ile daha önceden karşılaşmış olması gerekmez; ilk görüldüğü zaman bile ortalama bir insan yilandan

korkar. Jung'a göre, bir topluma ait bütün kültürel özellikler, mesela dini inanç, örf ve adetler de, bu şekilde insanları etkilemektedir¹³.

Jung ekolünde kişiliğin tümü "psişe " olarak adlandırılır. Latince kökenli olan bu sözcük o dilde ruh anlamına gelirse de günümüzde daha çok zihin sözcüğünü karşılamaktadır. Psişe, bilinçli ya da bilinç dışı, tüm duygu, düşünce ve davranışları içerir. Bireyin fiziki ve toplumsal çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırır⁵⁴.

Jung'a göre kişiliğin iki temel tutumu ya da oryantasyonu, içedönüklük ve dışa dönüklüktür. Dışadönüklük bir kimsenin algıları, duyguları ve düşünceleri çerçevesindeki insanlara, nesnelere, olaylara ve duygulara yönelmiştir. İçedönüklük ise kişinin iç dünyasına yönelmiştir. Her insan zaman zaman zaman dışadönük zaman zaman içedönük tutumlar sergilese de bu iki tutum, bilinç düzeyinde aynı anda birlikte bulunmazlar. Bununla birlikte içedönük ve dışadönük tutumlardan biri kişide daha baskındır⁵⁵.

2.5.3.Adler'in Kişilik Kuramı

Adler de Freud gibi kişiliğin temel olarak yaşamın ilk beş yılında şekillendiğini savunur. Çocukluk yıllarının kişiliğin gelişimindeki önemi üzerine bu vurgu Adler'in de Freud kadar determinist düşündüğü şeklinde yorumlanabilir. İki kuramcı da yetişkin kişiliğin gelişiminde çocukluk yaşantılarının önemini vurgulamakla birlikte Adler, Freud'dan farklı olarak sonraki yıllarda davranışların, erken deneyimlerin basit bir biçimde tekrarlanmasından ziyade, bireyin yaşamının ilk yıllarında biçimlenmiş olan kişiliğin karakteristik bir ifadesi olduğunu söylemektedir⁵⁵.

Adler'e göre, her insanın var oluşunda bir eksiklik duygusu vardır. Çocukluk dönemindeki yetersizliğinden, çevreye olan

bağımlılığından ötürü, çaresizlik içindedir. Yaşamı boyunca da bireyler üzerinde üstünlük kurmak ve gücünü kanıtlamak için çaba gösterir. Kusursuz bir kişi olmak ister. Sürekli üstün olma peşindedir. Adler, davranışın sosyal belirleyicilerinin önemi üzerinde durmuştur. Yaratıcı kendilik kavramını, bireylerin yaşantılarını yorumlayan, anlam kazandıran bir sistem olarak açıklamıştır. Kişiliğin emsalsizliğini önemsememiş, cinsel içgüdüye daha az önem vermiş, bilinci, kişiliğin temeli ve esası olarak kabul etmiştir⁵³.

Adler'e göre, geçmiş, insan kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol oynar²⁹. Adler kişiliği incelerken, yaşam öyküsünün ana çizgilerini, bireyin baş etmek zorunda kalmış çevresel koşulları ve bunlara karşı geliştirmiş olduğu tutumları vurgular. Bu tutumlar, kişinin seçtiği meslek, hastalıkları, bilinçli davranışları, heyecansal durumları, ailesi, dostları, çalışma arkadaşları ve karşı cinsle olan ilişkileri, yemek ve uyuma alışkanlıkları gibi dıştan gözlenebilen davranış örüntülerinde açıkça görülebilir⁵⁴.

Adler hem bilince ve hem de bilinçaltına önem verir. Ona göre bilinçaltı tüm kapsamı ile ruh yapısının bir eseridir. İç dünyanın en önemli ve güçlü bir faktörüdür. İnsanın yaşam planını biçimlendiren etmenleri bilinçaltında aramak gerekir. Bilinç de bilinçaltının yansımasından başka bir şey değildir. Bununla birlikte bilinçaltı, bazen bilincin bir karşıt anlamını taşır ve bilince zıt düşer. Yine Adler'e göre, bir kimseyi sadece bilerek yaptığı işlerle tanıyamayız. Bir insanı en iyi tanıtan şeyler bilinçli davranışları değil, bilinçsiz duygularıdır. Belli bir sonuca ulaşmak için bilinç ve bilinçaltı çatışma halinde değildirler. Adler, bilinçaltının, bireyin anlayamadığı alan olarak tanımlar. Aslında bilinç ve bilinçaltı, aynı sonuca, farklı yollardan varmaya çalışırlar. Ancak bir insan, belli bir amacın ne kadar az bilincinde ise, o amaca o kadar az ulaşma olasılığı içindedir⁵⁸.

Adler, diğer teorisyenlerden farklı olarak kişilik kapsamında “üstünlük arzusu” nu ön plana çıkarmıştır. Adler’e göre üstünlük arzusu, kişiliğin temel amacı ve bireyin davranışını güçlendiren önemli bir faktördür. Çevreden gelen baskılar, bireyin üstünlüğe ve mükemmelliğe ulaşma arzusu ile uyuşmadığı zaman kişilik çatışması oluşur²⁷.

Adler, kişiliğin özgünlüğüne önem verir, çeşitli özellikleri ve değerleri ile her bireyin tek ve kendine özgü olduğuna inanır. Her bireyin davranışları diğerlerinden yaşam biçiminin özellikleri ile ayrılır. Adler kuramına göre kişilik, bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak gelişir. Kişiliğin merkezi bilinçtir. Birey bilinçli bir varlıktır. Davranışlarının bilincindedir⁵³.

Freud ve Jung'un üzerinde fazla durmadığı "toplumsal belirleyiciler" Adler'de büyük önem kazanmış ve onun psikoloji kuramının temelini oluşturmuştur. Böylelikle psikologlar toplumsal etmenlere yönelmişler ve Adler sosyal psikolojinin gelişimine yardımcı olmuştur⁵⁸.

2.5.4.Horney'in Kişilik Kuramı

Horney, kişilik hakkındaki görüş ve düşüncelerini belirlerken, sosyal ilişkilerle ilgili önemli çözümlemelerden yararlanmıştı. Düşünüğe göre, kişiliğin temel elemanı, endişe ve korkudur. Her fert, çeşitli kaynaklardan ileri gelen kendiye ve korkularını yenebilmek ve bunları aşabilmek için birçok faaliyette bulunur. Endişe ve korku oluşturan kaynaklarla baş edebilmek için başvurulan çeşitli davranış kalıpları ve taktikleri, eğer belirli bir çözün oluşturmamış olsa bile fertlerin sinirsel gerginliğinden kurtulmasına sebebiyet verebilir. Horney'in kaygı ve korkular ile baş edebilmek için fertlerin başvurabileceği davranış alternatiflerini on adet olarak belirlemesine karşılık, bunlardan üç tanesi,

özellikle toplumsal sistem içerisindeki kişilik türlerinin tespit edilmesi açısından oldukça önemlidir¹²:

1. İnsanlara yaklaşarak sevgi ve yakınlık duyma suretiyle endişe ve korkuları giderme çabaları şeklinde bir kişilik geliştirme
2. İnsanlardan uzak durmak, onlara karışmamak ve yalnız başına hareket ederek endişe ve korkulardan kurtulma çabaları şeklinde bir kişilik geliştirme
3. İnsanlara karşı gelmek, onlarla mücadeleye girmek, her şeyi tartışarak ve kavga ederek elde etmeye çalışmak şeklindeki faaliyetler yardımıyla endişe ve korkulardan kurtulma çabalarının oluşturduğu bir kişilik geliştirme

Horney'e göre insanın hayatını saran çeşitli kaygı ve korkularla baş etmede yararlanılan davranışsal taktik tercihleri, fertlerin büyük ölçüde hangi kişilik özelliklerine yatkın olduklarıyla yakından ilgili olan bir husustur¹³.

Horney'e göre kişiliğin biçimlenmesinde sosyal ve kültürel koşullar, özellikle de çocuktaki deneyimler oldukça önemli bir role sahiptir. Çocukluklarında sevgi ve şefkat ihtiyacı karşılanmayan insanlar ebeveynlerine karşı temel düşmanlık duyguları geliştirirler. Bunun sonucu olarak temel kaygı yaşarlar. Horney insanların temel kaygı ile mücadele etmek için diğer insanlarla ilişkilerinde üç temel tarzdan birini benimseyip kullandıklarını öne sürmüştür. Bunlar; insanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşmadır⁵⁵.

Horney, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için temel koşulun, çocuğa sevgi, destek ve anlayış sağlayabilen bir ortamın varlığı olduğu görüşünü sıklıkla belirtmiştir. Horney'e göre, çocuk, ancak böyle bir ortamda aşması gereken dönemleri tamamlayarak kimliğini geliştirebilir ve

gereken dönemde ana-babasından koparak aile ötesindeki geniş toplum grubundaki yerini alır⁵⁴.

Horney, Adler'in insanların yapıcı ve olumlu bir içsel doğaya sahip oldukları ve kişiliğin biçimlenmesinde kültürün ve çevrenin önemli etkenler olduğu yönündeki görüşlerine katılmaktadır. Horney'e göre insanlar kendilerine özgü potansiyellerini geliştirmek için çabalarlar. Doğal olarak bizde var olan bu güç dış sosyal güçler tarafından engellendiğinde patolojik davranış ortaya çıkar. Bu nedenle pozitif yönde gelişme engellenmiş olur⁵⁵.

Horney'e göre bireyin yaşamında iki temel eğilim kişiliği yönetir. Bunlar emniyet duygusu ve doyumdur. Ona göre birey, emniyet ve doyum sağlamak için yiyecek, giyecek, para, cinsellik gibi pek çok ihtiyaçları feda edebilir. Bireyin temel amacı, tehlikeden uzak ve emniyet içinde bir yaşam istemesidir. Birey korkmadan yaşamak ister. Korku ve güvenlik aynı temel ihtiyacın iki kutbudur. Birey güvenlik arar, korkudan kaçır⁵⁹.

2.5.5.Erikson'un Kişilik Kuramı

Erikson, Freud'un kuramından yola çıkarak insan ilişkileri ağırlıklı olan kendi kuramını geliştirmiştir⁵⁹. Bu kurama göre, kişilik gelişiminde doğuştan getirilen kapasitelerin önemini kabul etmekle birlikte, sosyal ve tarihsel faktörlerin kişiliğin biçimlenmesinde oldukça önemli etkileri olduğunu belirtmektedir. Erikson'a göre birey dünyaya geldiğinde, ego bir potansiyel olarak ruhsal yapının içinde yer almaktadır, ancak egonun ortaya çıkışı kültürel bir çevrede gerçekleşecektir. Farklı toplumlar, değişen çocuk yetiştirme biçimleriyle, o toplumda yaşayan bireylerin kişiliklerini kendi kültürlerinin değer ve ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde biçimlendirmektedirler⁵⁵.

Yine Erikson, psikanalizin çocuk cinselliği üzerinde çok fazla durduğunu savunmuş ve bu kavramı hemen göz ardı etmek yerine onu genişletmiştir. Erikson'a göre çocuk bir takım psikoseksüel dürtüleri tatmin etmeye çalışır, ancak bu dürtüler çok geniş bir bütünün sadece bir parçasıdır. Oral evre olarak nitelendirdiğimiz dönemde çocuk yiyerek ve emerek oral tatmin sağlayacaktır. Ancak Erikson' a göre çocuk aynı zamanda pek çok algıyı da ilgi ile izlemektedir. Erikson, cinsellikten başka dürtülerin de olduğunu kabul etmektedir³⁰.

Erikson, beşikten mezara kişilik gelişimini tanımlayan sekiz evrelik bir dizi önermiştir. Erikson bu evrelere psikososyal evreler adını vermektedir, çünkü bireylerin psikolojik gelişiminin hayatın çeşitli noktalarında kurulan sosyal ilişkilere bağlı olduğunu söylemektedir. Her evrede, karşı karşıya gelinmesi gereken özel sorunlar ya da krizler vardır⁸.

Erikson'un sekiz evreden oluşan bu kişilik evreleri aşağıda sıralanmıştır⁵⁵;

- Bebeklik: Temel güvene karşı temel güvensizlik
- İlk çocukluk: Özerkliğe karşı utanç ve şüphe
- Oyun çağı: Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu
- Okul çağı: Çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu
- Ergenlik: Kimliğe karşı kimlik kargaşası
- Genç yetişkinlik: Yakınlığa karşı yalıtılmışlık
- Yetişkinlik: Üretkenliğe karşı durgunluk
- Yaşlılık: Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk

Erikson, ergenliğe girişle birlikte ya "kimlikle" ya da "rol karışıklığıyla" sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerektiği varsayımını geliştirmiştir. Doğru kararları alan ergenler, deyimlerini açıkça tanımlanmış

bir kimlikle bütünleştirmeye yetenekli olacaklardır. Doğru kararları alamayanlar ise, ergenlik sona erdikçe ve yetişkinlik başladıkça geliştirilecek çeşitli kimliklerle ve oynanacak rollerle ilgili sorularla bunacaklardır⁶⁰.

Ergenin üstünde akran gruplarının büyük bir etkisi vardır. Erikson'a göre, ergen bu dönemde başarılı bir şekilde kimlik kazanma sorununu çözerse, kendine güvenen, kendinden emin bir kişi olarak yaşamını sürdürür. Bu dönemde "Ben kimim?" sorusu çok önemli hale gelir. Ergen, bu soruyu cevaplarken, ana-babasından çok, akran gruplarından etkilenir⁵⁸.

Erikson'un kimlik tanımı "tecrübenin devamı için bilinçsizce çabalama" ve "grup idealleriyle bütünleşme hissi ve bireysel eşitsizliğin kişisel olarak hissedilmesi" şeklinde açıklanabilir. Erikson ayrıca kimliği "çocuğun bağımlı olduğu insanlara benzemek istediği ve çoğu zamanda buna zorlandığı zaman yaptığı özdeşleşmenin bir toplamıdır." şeklinde açıklamaktadır³⁰.

2.5.6.Eysenck'in Kişilik Kuramı

Eysenck kişiliği tanımlama ve kişilerarası farklılıkları belirlemeye yönelik hazırlanan ifadelerin belirli gruplar veya kategoriler halinde düzenlenmesi üzerinde çalışmıştır¹⁷. Eysenck bu çalışmalarında amacının, kişiliğin ana boyutlarını keşfetmek ve onları operasyonel olarak tanımlamak olduğunu ifade etmektedir. Normal, nörotik ve psikotik gruplar üzerinde yaptığı çeşitli araştırmalardan sonra Eysenck düzenlenen ölçekler üzerinde istatistik teknikler yardımıyla üç kişilik boyutu ortaya koymuş ve her bireyin, gösterdiği özelliklere göre, bu boyutlar üzerinde belirli pozisyonlara yerleştirilebileceği görüşünü ifade etmiştir. Eysenck'in ortaya koyduğu bu boyutlar dışadönüklük-içe dönüklük, nerotizm ve

psikotisizmdir. Eysenck ayrıca kişilik boyutlarının ölçeklerine güvenilir yanıtlar alabilmek için bir de yalan söyleme ölçeği geliştirmiştir⁶¹.

Eysenck'in ileri sürdüğüne göre, bu faktörlerin hepsinin biyolojik kökenleri vardır. Şimdi bu faktörleri ve bununla ilgili Eysenck'in görüşlerini ele alalım⁴⁸;

Dışa dönüklük temel olarak sosyallik, girişkenlik, cana yakınlık, konuşkanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik ve aktiflik gibi özelliklerle karakterizedir. Tipik bir dışa dönük, çok sayıda arkadaşına sahiptir ve heyecan verici aktivitelere sahiptir. İyimserlik, şakacılık, değişkenlik dışa dönüklüğün diğer belirgin özellikleridir. İçe dönükler ise dışadönük özelliklerinin tersine sahiptir. Tipik bir içedönük; sessiz, içine kapanık, çok fazla sayıda arkadaşına sahip olmayan, tek başına olmayı tercih eden bireydir. Temkinlilik, çekingenlik ve edilgenlik de içe dönüklüğün diğer belirgin özellikleridir⁵⁵.

Dışa ve içe dönüklülük sözcüklerinin çağdaş kullanımı, herkesin ya dışadönük ya da içedönük olduklarını göstermez. Bu terimler iki ucu ifade eder ve insanlar, çoğu bu uçların ortasına yakın bir yerde olmak üzere, her yerinde bulunabilirler⁶².

Eysenck'in kuramındaki ikinci temel kişilik boyutu nörotisizmdir. Nevrotiklik düzeyi yüksek olan insanlar; kararsız, huzursuz, kaygılı, alıngan, duygusal davranma eğiliminde olan, çabucak üzülen ya da öfkelenen, küçük engellemeler ve sorunlar karşısında bile aşırı duygusal tepkiler veren ve tekrar normale dönmekte güçlük yaşayan, çok çabuk heyecanlanan ve diğer insanlara göre daha kolay depresyona girebilen kimselerdir. Eysenck'in kuramına daha sonra eklediği psikotisizm boyutunda ise yüksek puan alanlar; bencil, saldırgan, mesafeli, soğuk,

anlayışsız, başkalarıyla ilgilenmeyen, genel olarak başkalarının haklarına ve iyiliğine kayıtsız olan kimselerdir¹⁹.

Dışa dönüklük, sosyalliği ve dürtüsellliği temsil ederken, bu boyutta yüksek puan alan kişiler, insanlarla iletişimi seven, girişken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden biri olarak tanımlanmıştır. Nörotisizm boyutunun duygusal tutarlılığa veya aşırı tepkiselliğe işaret etmekte olduğu ve bu boyutta yüksek puan alan bir kişinin, kaygılı, depresif, gergin, çekingen, aşırı duygusal ve düşük öz-güveni olabileceği öne sürülmüştür. Psikotisizm boyutu ise, soğuk, mesafeli, saldırgan, güvensiz, duygusuz, tuhaf ve empati kuramama, suçluluk ve diğer insanlara karşı duyarsızlık gibi daha çok sıra dışı kişilik özelliklerini ifade etmektedir⁶³.

Eysenck'in kişilik boyutlarını ölçen ölçü araçlarının durumu olduğundan başka göstermesini önlemek için geliştirdiği yalan ölçeğinden alınan yüksek puan, kişinin kendisini olduğundan başka gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yüksek yalan puanı uyarıcı olmalıdır⁶¹.

Zel, (2001)²⁷ ise Eysenck'in kişiliği dört düzeyde ele aldığını belirtmektedir;

Birinci düzey; kişiliğin en alt düzeyidir ve çok özel tepkileri içerir. Kalıtımsal özelliklere göre bireyin belirli özellikler taşıması bu düzey ile ilgilidir. İkinci düzey; bireyin bulunduğu ortamlardan elde ettiği, alışkanlıklara dayalı özellikleri ile ilgilidir. Bireyin bezer durumlar karşısında benzer davranışları göstermesi hali, bu düzey ile ilgilidir. Üçüncü düzey, eğilimler düzeyidir ve bireyin birçok alışılmış davranış arasından belirli eğilimleri kazanması aşamasıdır. Belirli kalıtımsal özellikler ve alışılmış davranışların sonucu olarak bireylerin eğitimleri ortaya çıkacak, bu sonuca göre de dar anlamda kişilik kalıpları belirecektir. Kişiliğin dördüncü

aşaması, tip aşamasıdır. Eysenck'in yaklaşımına göre tipin ortaya çıkmasında her bir aşamanın baskın etkisi vardır.

2.6.Spor ve Kişilik İlişkisi

Spor evrensel kültürün bir parçası, dünyada dili, ırkı, dini farklı insanları birleştiren önemli bir vasıtaadır. Dünya barışına katkı sağlayan bir etkinliktir, diyebileceğimiz gibi çağımız sporunu; fiziksel faydalarının yanı sıra insanların ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkilemek, sosyal ve moral kazançlar sağlamak amacı ile yapılan hareketler topluluğu olarak da tanımlayabiliriz⁵⁶. Sporun çok yönlü bilimsel bir tanımına bakacak olursak; Spor, yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fiziki bir çaba; izleyen (seyirci) açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum genelince oluşturulan bütün içinde de, yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna (ya da bağımlı değişken), yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir araç, ama son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur³⁵.

Bireyde kişilik yaşamış olduğu toplumda diğer kişilerle ve organize gruplar içindeki etkileşimle oluşmaktadır. Bu etkileşime zemin hazırlayan en güzel ortam da spor faaliyetlerinde bulunmaktadır. Çünkü bireysel tercihlerin ön plana çıktığı çeşitli boş zaman etkinliklerinin hiçbirisi sporda olduğu kadar oyun, zevk, eğlence ve yarışma öğelerini birlikte taşımazlar⁶⁴. Düzenli olarak spor yapmanın fiziksel ve psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Kendine güvenin artması, olumlu kişilik düşüncesi, kendini kabul, anksiyete, depresyon ve strese azalma, sporun kişi üzerindeki olumlu etkileridir⁶⁵.

İnsan davranışları ihtiyaçlardan doğar. Sportif davranışlar da insanın hareket etme ihtiyacının bir sonucudur. İhtiyaçların karşılanmasına yönelik davranışların belirleyicisi olan davranış özellikleri, sportif

davranışların belirlenmesi ve yönlendirilmesinde de önemli bir faktördür. Buradan hareketle, bazı davranış özelliklerinin sportif davranışlar üzerindeki etkilerinin bilinmesi ve tanımlanması, sportif başarıyı da beraberinde getirecektir⁶².

Spor ve kişilik üzerine pek çok araştırmalar yapılmış olmakla birlikte, birbirleriyle çelişen sonuçlar bulunmuştur. Fakat tüm araştırmacıların "sporla kişilik arasında bir etkileşim olduğu" ve "sporun olumlu etkiler bıraktığı" biçiminde bir ön kabulü vardır²⁴.

Çeşitli bilim adamları, düşünürler, spor ahlakçıları, sporun kişilik üzerine etkilerini şöyle genelleştirmektedirler⁶⁶:

1. Spor karakteri şekillendirir
2. Takım sporları işbirliği yapmayı öğretir
3. Bireysel sporlar kişisel disiplini geliştirir
4. Spor erkekçe mücadeleyi öğretir
5. Beden eğitimindeki serbestlik ve zorunlu olmayış, öğrenci-öğretici ilişkilerini geliştirerek, sporcunun sosyalleşme sürecini kolaylaştırır
6. Tehlikeli idmanlar cesareti artırır.
7. Bazı spor dalları yüksek bir iletişim değerine sahiptir. Özellikle bedensel temasın olduğu spor dallarında bu daha belirgindir
8. Spor, saldırganlık dürtülerini, doğal yolla ve sosyal kurallara uygun olarak boşaltmayı öğretir.

Kişilik gelişmesini sağlamak için disiplinler arası bir etki olarak algıladığımız spor gençleri ileride yakalanmaları muhtemel sosyal hastalıklardan uzak tuttuğu gibi koruyucu yönüyle onların ruh sağlığı da korur⁶⁴.

Sosyal bir varlık olan insanın içinde bulunduğu her çevrede, bireyleri diğerlerinden farklı kılan kişilik özellikleri önemli birer faktördür. Aynı durum doğal olarak, spor alanında da önemli bir etkidir. Günümüz sporunda kişiliğin, başarı, uyum ve sporun diğer değerlerine etkisinin önemi anlaşılmıştır. Spor alanında başarıya ulaşmada önemli etkenlerin içinde sayılabilecek özelliklerden birinin de sporcunun kişilik özelliklerinin olabileceğı düşünülmektedir²².

Spordaki kişilik araştırmalarında bir yandan spora farklı derecede katılım gösteren ve farklı derecede başarılı olan kişiler diğer yandan da çeşitli dallarda spor yapanlar arasındaki kişilik farkları araştırılır. Spor ve kişilik arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde ortaya koymak için iki soruya cevap aranır; spor faaliyetinde bulunan insanın kişiliğinde bir değişiklik olur mu? ve belli kişilik özellikleri, belli bir spor türünü belli bir düzeyde icra etmek için gerekli midir?⁶⁷

Spor ve kişilik konusunda en önemli görüşlerden biri Eysenck' e aittir. Eysenck sporcu davranışıyla, seçilen spor dalıyla kişilik özellikleri ve sinir sistemi arasında güçlü bir ilişki olduğunu savunur. Sporcuların dayanma, stresle ya da güçlüklerle başa çıkma gücü kişilik özellikleri ve sinir sistemi işlevlerine göre farklılıklar gösterir. Bu görüşüne dayanak olarak Kore savaşı' ndaki bir olayı gösterir²⁴:

“Kore’ de esir düşen ve sonra dönen askerlere nelerle karşılaştıkları sorulduğunda, ‘çok dar ve karanlık bir çukura konarak uzun süre orada tutulduklarını, tek düşüncelerinin ve çabalarının bu durumda kurtulmak olduğunu’ söylemişlerdir. Hiçbirisi kendilerine işkence yapıldığını söylememiştir.”

Başer (1998)⁶⁶'de sporcunun duygu ve davranışlarını etkileyebilecek bir takım etmenlere değinmiştir: Sporcu her türlü

engellemelere (Rakip, seyirci, hava ve saha koşullarına ve hatta hakeme) rağmen, amaçladığı performansı sağlayabilmek için bedensel ve ruhsal kapasitesini sonuna kadar zorlamak zorundadır. Sporun bireye etkisi hem ruhsal hem de bedenseldir. Bu etkiler antrenman ve yarışmada farklılık gösterir.

Küçük ve Koç'a (2002)⁶⁸ göre ise spor sadece insanların fiziki ve psikolojik açıdan güçlenmesi için sürdürülen bir faaliyetler bütünü olmaktan, daha ileri gitmiştir. Bununla birlikte spor, kişinin sosyalleşmesine de yardımcı olan önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin sosyal yaşamı içerisinde, psiko-sosyal gelişimini desteleyerek bunu hızlandırmasına yardımcı olan faktörlerin başında spor yer almaktadır. Sporun kişilerin psiko-sosyal gelişiminde önemli bir yeri olduğu, insanların sosyal ve psikolojik bakımdan aktif kılmanın en kolay yolunun spordan geçtiği unutulmamalıdır.

2.7. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar

2.7.1. Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Yerel Çalışmalar

Koruç (1994)⁶⁹, bayan milli voleybol takımının kişilik örüntülerini incelediği araştırmasında, sporcuların sorumluluk alabilen, risk alma özelliği yüksek, dışa dönük, macerayı seven, kuralcı ve genelde katı bireylerden oluştuğunu belirtmiştir.

Bayar ve Koruç (1997)⁷⁰ atletizmde atıcıların kişilik özelliklerini araştırdığı çalışmada, atletizmde atma branşında elit olarak nitelenen erkek ve bayan sporcular ile atlet olmayan ve spor yapmayanların kişilik örüntüleri karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, atlet atıcıların girişken, başat, sert ve çetin görünüme sahip olduğu, bayan atlet

atıcıların ise hareketli, enerjik ve sempatik olduğu görülmüştür. Spor yapan ve yapmayanların durumuna bakıldığında ise spor yapmayanların yapanlara göre, genel olarak sosyal çevreden uzaklaşmış, yaygın kaygı yaşantıları olan, sinirli, ilgi alanları geniş, soyut ve belirsiz amaçları olan bireyler olma puanının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Kuru (2003)⁷¹, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu'nda okuyan milli sporcular ile beden eğitimi derslerine katılan öğrencilerin kişilik özellikleri bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını Hacettepe Kişilik Envanteri ile araştırmıştır. 18-25 yaş arası okula devamlı gelen 122 milli sporcu, 124 milli olmayan kız ve erkek toplam 246 öğrencinin katıldığı araştırmada kişilik özellikleri, cinsiyet, ferdi ve takım sporu yapma, milli olup olmama değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Güler (2005)⁷², artistik cimnastikle ilgilenen elit sporcuların kişilik yapısını belirlemeye yönelik araştırmasında 100 sporcuya Cattell 16 PF Kişilik Envanteri uygulamıştır. Sonuç olarak, cimnastik sporu ile ilgilenen erkeklerin bayanlardan daha gerçekçi (amaçlarına ulaşmada başarılı) bir kişilik yapısına sahip oldukları, erkek cimnastikçilerin önündeki işi bitirmeyi önemsedikleri, bayan cimnastikçilerin ise işi anlamaya önem verdikleri; erkek cimnastikçilerin daha pratik, uygulayıcı ve geleneğe bağlı oldukları, bayanların ise denemeye açık ve kendi ürünleri olan yeni projeleri sonucu belli olmasa da uygulamaya kalkıştıkları görülmüştür. Bunun yanında hem bayan hem de erkek cimnastikçilerin kendilerini çok fazla işe vermedikleri, strese karşı dirençli olmadıkları, sabırsız ve sinirli oldukları, duygularını zor kontrol ettikleri ve sakarlık yapmaya yatkın oldukları sonucuna varmıştır.

Yıldız (2008)⁷³, 2007–2008 futbol sezonunda çeşitli illerde, profesyonel, paf ve amatör liglerde oynayan 300 futbolcunun kişilik tipleri

ile sürekli öfke-öfke ifade tarzlarını incelemiştir. Araştırma sonucuna göre amatör ve profesyonel ligde yer alan futbolcuların sürekli öfke ve öfke tarzları ile kişilik tiplerinin tüm alt boyutları (psikotizm, dışadönük, nörotik ve yalan) arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Eğitim değişkenine göre bakıldığında ise eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin öfke kontrollerini daha iyi ayarladıkları görülmüştür.

Kuru ve Baştuğ'un (2008)⁷⁴, yaptıkları çalışmada bayan ve erkek futbolcuların kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve bedenlerini algılama düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda erkek futbolcuların, çekici olmayan, sevimsiz, kendi istediğini yapamayan, güzel görünmeye değer vermeyen bir yapıya sahip oldukları belirlenirken bayan futbolcuların çekici, sevimli, istediğini yapabilen, güzel görünmeye dikkat eden bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, erkek futbolcuların kontrolsüz, para harcamada kontrolsüz, düzensiz rahat oldukları belirlenmiş fakat bayan futbolcuların kontrollü, para harcamada kontrollü, düzenli, rahat hareket edemeyen bir yapıya sahip oldukları belirlenmiştir. Bayan ve erkek futbolcuların beden algısının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Güçlü ve Yentür (2008)⁷⁵ ise yaptıkları çalışmada milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların kişilik yapılarıyla bedenlerini algılama düzeylerini karşılaştırmıştır. Anketler yedi değişik branşta (basketbol, futbol, hentbol, judo, karate, halter ve güreş) faaliyet gösteren Milli Takım kamplarına katılmış olan toplam 159 bayan sporcuya uygulanmıştır. Sonuç olarak araştırmaya katılan bayan sporcuların kişisel uyum düzeyi puanlarının spor branşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve güreş ile halter branşlarındaki sporcuların "uyum problemi" yaşadıkları tespit edilmiştir. Sporcuların sosyal uyum düzeyi puanları yüksek bulunmuş ve sporcuların hepsinin "uyumlu" oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bayan

sporcuların bedenlerini algılamaları ile kişisel uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Tatar'ın (2009)⁷⁶ da sporcu kadın ve erkeklerin kişilik profillerinin karşılaştırılmasına yönelik yapmış olduğu araştırmada ise kadınların canlılık, girişkenlik, duygusal değişkenlik, endişeye yatkınlık, analitik düşünme, duyarlık ve yeniliğe açıklık alt boyut toplam puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Erkeklerin ise sakinlik ve uzlaşma alt boyutlarında kadınlardan daha yüksek puan ortalaması aldıkları gözlenmiştir.

Bayar (2003)⁷⁷, spor yapan ve yapmayan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması amacıyla yaptığı çalışmada, 118 bireysel (atletizm, eskrim, judo, taekwon-do) ve 73 takım sporu (voleybol, hentbol ve basketbol) yapan bayan sporcular ile 94 spor yapmayan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması için MMPI-Minnesota Çok yönlü Kişilik Envanteri- kullanmıştır. Elde edilen bulgular spor yapan bayanların, spor yapmayan bayanlara göre daha dışa dönük, macerayı seven, risk alma özelliği yüksek, uysal, kuralcı, itaatkar, yetenekli ve kendilerine olan güvenlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Takım sporları ile uğraşan bayanlar ile bireysel spor yapan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılmasında ise sonuç takım sporlarıyla uğraşanların daha sosyal ve girişken oldukları yönünde yapılan yorumlarla paralellik göstermektedir.

Zengin (2010)²² ise bireysel spor yapan elit düzey sporcuların öfke düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak, öfke yaşantısının kişilik özellikleriyle anlamlı düzeyde ilişkileri vardır. Ayrıca bu sporcuların öfke ve kişilik özellikleri, branş ve demografik özellikler açısından incelendiğinde anlamlı ilişkiler göze çarpmaktadır.

İkizler' in (1997)⁶⁷ aktardığına göre ise, sporun kişiliği ne şekilde etkilediği konusuyla yakından ilgilenen Gabler, 1970 yılında çok başarılı 170 genç yüzücü üzerinde bir araştırma yapmıştır. Aradan beş yıl geçtikten sonra, bu yüzücülerden 102 tanesi tekrar aynı araştırmaya alınmıştır. Her iki araştırmada da aynı testi uygulayan Gabler, ilk araştırmanın sonucunda, yüzücülerin kişiliklerinin çok az bir sapma gösterdiği ortaya çıkmıştır. Beş yıl sonra tekrarlanan araştırmanın sonuçları da, ölçülmüş olan kişilik özelliklerinde bir değişikliğin gerçekleşmediğini göstermiştir.

2.7.2.Spor ve Kişilik ile İlgili Yapılan Bazı Yabancı Çalışmalar

Pahtan ve arkadaşlarının (2010)⁷⁸ Sindh'deki lise öğrencilerinin spor aktiviteleri ile akademik başarı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 8 farklı lisede rastgele seçilmiş 607 erkek öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada özellikle erken dönemde verilen eğitimle, kişinin eğitim performansı ve toplumda spor aktiviteleri ile büyümeleri arasındaki ilişki üzerine durulmuştur. Buna göre, bir kişinin kişilik özellikleri ile erken çağıdaki okul spor aktivitelerine katılımı ilerideki profesyonel hayatı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Nia ve Basharat (2010)⁷⁹, yaptıkları çalışmada sporcuların bireysel ve takım sporlarındaki kişilik özelliklerini karşılaştırmışlardır. Sonuçlar bireysel spor yapan sporcuların sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme becerilerinin takım sporcularındakilere göre önemli derecede daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ancak takım sporcuları bireysel spor yapanlardan daha geçimli ve sosyal olduklarını göstermiştir. İki grubunda sinirlilik, dışa dönüklük ve açık olma durumlarında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Sonuç olarak bireysel ve

takım sporlarındakilerin kişilik özelliklerinde farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Shariati ve Bakhtiari (2011)⁸⁰, Ahvezdeki Islamic Azad Üniversitesinde bulunan sporcu olan ve sporcu olmayan öğrencilerin kişilik özelliklerini (sinirlilik, dışa dönüklük, deneyime açık olma, sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme) karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Sonuçlar spora katılımın bireylerin kişilik özellikleri üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca sporcu olanların olmayanlara göre daha olumlu kişilikte olduğunu göstermiştir.

Rhea ve Martin (2010)⁸¹, geleneksel ve alternatif spor yapan bireylerin kişilik özelliklerini ortaya koymak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma, tenis ve voleybol gibi geleneksel sporları yürüten 70 erkek sporcu, 63 erkek rodeocu ve alternatif sporlarla uğraşan (moto-cross, wakeboarding vs.) yapan 50 erkek sporcu üzerinde yürütülmüştür. Sonuçlara göre alternatif spor grubu ile geleneksel sporlar yapanlar arasındaki farklılıklar önemli bulunmuştur. Özellikle alternatif spor yapanların daha içe kapanık, kendine yeten ve duyarlı oldukları görülmüştür. alternatif spor yapanlar daha farklı kişisel özelliklere sahip oldukları için geleneksel sporları yapanlarınkinden daha farklı antrenörlük, kondisyon ve rehabilitasyon eğitimi almaları gerekir.

Martin, Malone ve Hilyer (2011)⁸², engelli seçkin bayan sporcuları üzerine yapılan nadir çalışmalardan birini yürütmüştür. Araştırmacılar altın madalya kazanan 2004 Amerika engelli kadın basketbol takımı ve herhangi bir takımda yer almayan 13 sporcu üzerinde 16 faktörlü kişilik anketi uygulayarak kişilik farklılıklarını ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre engelli takımdaki sporcularda sert fikirlilik, endişe azlığı, ruh durumuna göre canlılık ve az gürelen depresyon hali ve

kafa karışıklığı oranları daha yüksek bulunmuştur. Beş sonucun hepsi için etkinin büyüklüğü geniş ölçüdedir.

O'Sullivan, Zuckerman ve Kraft (1998)⁸³ yaptıkları beyzbol ve futbol oynayan erkek üyeleri ile saha hokeyi ve lacross (hokey benzeri top oyunu) oynayan bayan üyeleri ve binicilerden oluşan grupların kişiliklerini karşılaştırmışlardır. Araştırmaya göre lacross ve saha hokeyi sporcularının binicilerden ve beyzbol oyuncularının futbol oyuncularından yüksek etkinlik gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Vücuda yakın temas gerektiren sportlardaki yoğun hissin saldırgan tutumu çektiği varsayımı desteklenmemiştir. Heyecan arayışı olağan dışı bir duyum ve bireysel zorluklar yüksek riskli sportlarda katılımcıların önemli özelliği olarak tespit edilmiştir.

Allen, Greenlees ve Jones (2011)⁸⁴un 5 faktör kişilik modeli incelemesi ve sporda davranışla başa çıkma üzerine yaptıkları çalışmaya göre dışa dönük sporcuların duygusal olarak istikrarlı ve aynı zamanda yeni deneyimlere açık olduğunu, problem odaklı baş etme becerilerin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca üst ve alt düzey kadın ve erkek sporcular, bireysel ve takım sporu yapan sporcular arasında farklı kişilik özellikleri olduğu gözlenmiştir.

Cameron ve arkadaşlarının (2006)⁸⁵ buz hokeyi sporcularının oynadıkları pozisyona göre kişilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik 578 erkek buz hokeyi (163 savunmadaki, 305 ataktaki ve 110 golcü) oyuncusu üzerinde yapmış oldukları araştırmanın sonucuna göre farklı pozisyonlardaki oyuncuların pozisyonları hakkında bazı fikir birlikleri oluşmuştur. Buna göre ataktaki oyuncuların, savunmadakiler ve golcülerden daha dışa dönük, anlaşılmaz, disiplinsiz ve deneyime açık oldukları gözlenmiştir.

Coetzee'nin 2010⁸⁶ yılında boş zaman aktivitesi olarak derin dalış yapan kişilerin kişilik profilleri üzerine yapmış olduğu çalışmada; araştırmaya 60 dalış sporu yapan kişi katılmış ve bir kişilik anketi olan klinik analiz anketi uygulanmıştır. Buna göre 4 kişilik tipi: maceracı, gerçekçi, hayalperest ve pasif-saldırgan-maço şeklinde tanımlanmıştır. Sonuçlara göre dalış yapanların sergiledikleri yüksek riskli davranışlar kişinin kişilik tipine bağlı olabilmektedir.

Goran ve arkadaşları 2011⁸⁷ yılında, 47 güreşçi ve 80 erkek basketbol oyuncusunun kişisel özelliklerini araştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Yapmış oldukları çalışmanın sonucuna göre güreşçilerde nedensellik, baskınlık, canlılık, bilinçlilik, sosyal yönden atılganlık, kişisellik, mükemmeliyetçilik, süper ego, etkili ve duyarlı davranışlar daha düşük bulunmuştur. Basketbol oynayanlarda ise sadece duyarlılık olarak sonuçlar daha düşük çıkmıştır. Bunun anlamı ise basketbol oynayanların daha bağımsız ve gerçekçi olmalarıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması, geçerlilik-güvenilirlik ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir şekilde gözleyip belirleyebilmektir⁸⁸.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2012- 2013 eğitim- öğretim yılında Ankara'da bulunan M.E.B' e bağlı Türkiye Voleybol Federasyonu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesinde öğrenim gören 240 öğrenci ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören 1170 öğrenci olmak üzere toplam 1410 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemi ise rastgele yöntemle seçilmiş TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesinde öğrenim gören 161 öğrenci ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören 259 öğrenci olmak üzere toplam 420 öğrenci oluşturmuştur.

3.5. Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik bilgilerini tanımlamaya yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise “ Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş Kısa Formu” (EKA-GGK) kullanılmıştır. Anket psikotizm (6), nörotizm (6), dışa-dönüklük (6) ve yalan (6) gibi 4 alt boyutu ölçmeye yönelik toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Ankette katılımcıdan 24 soruya evet (1) hayır (0) formatıyla cevap vermeleri istenir. Her bir kişilik özelliği için alınabilecek puan 0 ile 6 arasındadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan anket, 2012-2013 eğitim öğretim yılı ekim ayı içerisinde ilgili makamlardan gerekli izinlerin alınması suretiyle TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören öğrencilere bizzat araştırmacı tarafından ders saatleri içerisinde müdür yardımcıları ve beden eğitimi öğretmenlerinden yardım alınarak uygulanmıştır.

Anketin uygulama aşamasında dağıtılan 500 adet ankettan 439'u geri dönmüştür. Geri dönen anketler içinden 19 tanesi geçersiz sayılmış ve geriye kalan 420 anket geçerli kabul edilmiştir. Toplamda 420 adet anket değerlendirmeye alınmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik

Geçerlik, bir testin ölçmek istediği özelliği ölçmesi ile ilgili bir kavramdır. Bu bağlamda bir ölçmek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçüyor ise bu testin geçerli olduğu söylenir⁸⁹. Başka bir tanıma göre ise geçerlik, testin bireyin ölçmek istediği özelliğini ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır⁹⁰.

Güvenilirlik ise bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlık olarak tanımlanabilir. Güvenilirlik testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir⁹⁰.

Çalışmamızda kullanılan Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısa Formu (EKA-GGK) ölçeğinin ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Nuray KARANCI ve arkadaşları tarafından 2007 yılında yapılmıştır.

EKA-GGK önce Türkçe 'ye çevrilmiş ve geri çevirileri yapılmış daha sonra dört ayrı üniversiteden 756 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. EKA-GGK ile birlikte Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği (RBSÖ), Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu (KAET-Ç), Korku Tarama Envanteri (KTE-III) de geçerlik değerlendirilmesi amacıyla verilmiştir. Yapılan faktör analizinde 24 ölçek maddesi orijinal ölçekle örtüşen şekilde nörotisizm, dışa-dönüklük, psikotisizm ve yalan boyutları olmak üzere dört faktöre ayrılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı dışa-dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .78, .65, .42, .64 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek için ise EKA-GGK'nın KAET-Ç, RBSÖ ve KTE-III ile olan ilişkileri incelenmiştir. Sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğini desteklemektedir⁶³.

Geçerli bir testte bulunması gereken önemli bir özellik, testin güvenilir olmasıdır. EKA-GGK maddeleri ikili cevap seçeneği ile değerlendirildiğinden ve sürekli değişken olmadığından bu çalışmada güvenilirlik analizi için Kuder-Richardson 20 yöntemi kullanılmıştır. Testlerde maddeler iki kategorili seçeneklerden oluşuyorsa (evet-hayır, ...gibi) ölçeğin güvenilirliği Kuder-Richardson formülleri ile kestirilebilir. Kuder-Richardson yaklaşımı da alfa katsayısı gibi maddelerin iç tutarlığı konusunda bilgi verir. Bu yaklaşımda, testin sadece bir kez uygulanması

yeterli olup korelasyon katsayısının hesaplanmasına gerek yoktur⁸⁹. Yapılan analiz sonucunda bu çalışmanın Kuder-Richardson alfa değerleri dışa-dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla .71, .60, .40, .59 bulunmuştur. Çıkan sonuçlar Karancı ve arkadaşlarının buldukları sonuçla paralellik göstermektedir. Gerek Karancı ve arkadaşlarının, gerekse bizim yaptığımız çalışmanın güvenilirliğine baktığımızda ölçeğin Türk öğrenci örnekleminde güvenilirliği ve geçerliğini desteklemekte olduğu görülmektedir.

3.6. Verilerin Analizi

Çalışmaya katılan öğrenciler hakkında tanımlayıcı bilgiler sağlamak amacıyla çalışmada kullanılan testlere ilişkin ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Daha sonra öğrencilerin EKA-GGK ölçeğinden elde edilen psikotisizm, nörotisizm, dışa-dönüklük ve yalan puanlarının cinsiyete, branşa, millilik durumuna, spor yapıp yapmama durumuna ve spor yaşına göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 17 istatistik paket programında analiz edilmiştir. İstatistiksel analizler verilerin normal dağılıma uyup uymamasına göre parametrik ve parametrik olmayan olarak iki gruba ayrılırlar. Yapılan analizler çalışmanın normal dağılıma sahip olduğunu göstermiş buna göre ikili karşılaştırmalarda *independent samples t testi*, ikiden fazla grubun olduğu branşlara ilişkin karşılaştırmalarda ise *Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)* kullanılmıştır. Bulunan anlamlı farklılıkların karşılaştırılması için Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

EKA-GGK İÇİN KODLAMA ANAHTARI

Kişilik boyutları maddeleri:

Nörotisizm: 1, 9, 11, 14, 18, 21

Dışa-dönüklük: 2, 4, 13, 15, 20, 23

Psikotisizm: 3, 6, 8, 12, 16, 22

Yalan: 5, 7, 10, 17, 19, 24

Puanlama:

3, 5, 7, 10, 15, 16, 17, 19, 20, 22. maddeler için Evet = 0, Hayır = 1 puan

1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 18, 21, 23, 24. maddeler için ise Evet = 1, Hayır = 0 puan

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular, tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Grubunun Öğrenim Gördükleri Lise ve Cinsiyetlerine Göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Lise	Cinsiyet	N	%	$\bar{X}$	S.S
Spor Lisesi	Kız	66	40,99	15,95	0,83
	Erkek	95	59,01	15,99	1,01
Normal Lise	Kız	124	47,88	16,44	0,94
	Erkek	135	52,12	16,55	1,01
Toplam	Kız	190	45,24	16,27	0,93
	Erkek	230	54,76	16,32	1,04

Tablo 1'deki verilere göre, spor lisesinde öğrenim gören kız öğrenciler araştırmanın % 40,99'unu oluştururken, erkek öğrenciler % 59,01'ini oluşturmuşlardır. Yaş ortalamaları kız öğrencilerin $15,95 \pm 0,83$ yıl iken, erkek öğrencilerin ise $15,99 \pm 1,01$ yıl olarak tespit edilmiştir. Normal lisede öğrenim gören kız öğrenciler araştırmanın % 47,88'ini, erkek öğrenciler ise % 52,12'sini oluşturmuşlardır. Yaş ortalamaları kız öğrencilerin $16,44 \pm 0,94$ yıl iken, erkek öğrencilerin $16,55 \pm 1,01$ yıl olarak belirlenmiştir.

Tablo 2: Spor Lisesi Öğrencilerinin Spor Branşlarına Ait Dağılımları

Spor Branşı	f	%
Voleybol	108	67,1
Basketbol	16	9,9
Futbol	18	11,2
Bireysel Sporlar	19	11,8
Total	161	100

Araştırma grubunun spor branşlarına ait dağılımlarına bakıldığında, spor lisesinde öğrenim görenlerin spor branşlarının % 67,1' inin voleybol, % 9,9' unun basketbol, % 11,2' sinin futbol ve % 11,8' inin ise bireysel sporlar olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Spor Lisesi Öğrencilerinin Millilik Durumlarına Ait Dağılımları

Millilik Durumu	f	%
Milli Sporcu	16	9,9
Milli Olmayan Sporcu	145	90,1
Toplam	161	100

Spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin Millilik durumlarına ait dağılımları incelendiğinde, % 9,9' unun milli sporcu, %90,1' inin milli olmayan sporcular oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise değişkenine Göre Karşılaştırılması

Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	1,54	1,22	—1,958	0,051
Normal Lise	259	1,78	1,23		

Tablo 4’ de görüldüğü gibi, yapılan t-testi sonuçlarına göre, araştırma grubunun EKA-GGK’ nın Psikotizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının lise değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Fakat Alfa (p) değerinin anlamlılık derecesine çok yakın olduğu görülmektedir [t= -1,958; p> ,051].

Tablo 5: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	1,28	1,199	—2,483	0,014 *
	Normal Lise	124	1,75	1,264		
Erkek	Spor Lisesi	95	1,72	1,206	—0,548	0,584
	Normal Lise	135	1,81	1,204		

*p<0,05

Tablo 5’de, Psikotizm alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek öğrenciler bakımından lise değişkenine göre, spor lisesi ve normal lisedeki kız öğrenciler arasında fark anlamlı bulunurken [t= -2,483; p< ,014], erkek öğrencilerde ise anlamlı bir fark bulunmamıştır [t= -0,548; p> ,584].

Tablo 6: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Millilik	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	1,93	1,481	1,355	0,177
Milli Olmayan Sporcu	145	1,50	1,185		

Tablo 6' da, araştırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesi öğrencilerin millilik değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir [$t = -1,355$; $p > ,177$].

Tablo 7: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
Voleybol ^a	108	1,33	1,067		
Basketbol ^c	16	2,12	1,204		
Futbol ^b	18	1,44	1,199		
Bireysel Sporlar ^d	19	2,36	1,605		
Toplam	161	1,54	1,219		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	23,285	3	7,762	5,678	,001*
Gruplar İçi	214,615	157	1,367		
Toplam	237,901	160			

P<0,05

a<b<c<d

Tablo 7’ deki ANOVA sonuçlarına göre araştırma grubunun EKA-GGK’ nın Psikotizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor branşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. [F= 5,678; p< ,001]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre Voleybol ($\bar{X}$ =1,33) ve Futbol ($\bar{X}$ =1,44) ile uğraşanlarla Bireysel Sporlar ($\bar{X}$ = 2,36) ile uğraşanlar arasında “ Spor Branşı” değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu ve Bireysel Sporlar ile uğraşanların Psikotizm alt boyutuna ilişkin puanlarının diğer iki gruptan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 8: Psikotizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
1 - 3 Yaş	30	1,23	1,040		
4 - 6 Yaş	87	1,51	1,199		
7 Yaş ve Üzeri	44	1,81	1,334		
Total	161	1,54	1,219		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6,264	2	3,132	2,136	,121
Gruplar İçi	231,636	158	1,466		
Toplam	237,901	160			

Tablo 8' deki ANOVA sonuçlarına göre, araştırma grubunun EKA-GGK' nın Psikotizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesindeki öğrencilerin spor yaşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir [F= 2,136; p> ,121].

Tablo 9: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	3,01	1,697	-0,752	0,453
Normal Lise	259	3,14	1,698		

Tablo 9 incelendiğinde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, araştırma grubunun EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının lise değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir [t= -0,752; p> ,453].

Tablo 10: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	3,04	1,766	-1,903	0,059
	Normal Lise	124	3,53	1,630		
Erkek	Spor Lisesi	95	3,00	1,656	0,924	0,356
	Normal Lise	135	2,79	1,688		

Tablo 10'a bakıldığında, Nörotisizm alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek öğrenciler bakımından lise değişkenine göre, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak spor lisesi ve normal lisedeki kız öğrenciler arasında anlamlılık derecesine yakın bir fark tespit edilmiştir ($p > ,059$).

Tablo 11: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Millilik	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	3,37	1,668	0,884	0,378
Milli Olmayan Sporcu	145	2,97	1,701		

EKA-GGK' nın Nörotisizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesindeki öğrencilerin Millilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir [$t = 0,884$; $p > ,378$].

Tablo 12: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
Voleybol	108	3,09	1,737		
Basketbol	16	2,56	1,263		
Futbol	18	3,00	1,814		
Bireysel Sporlar	19	3,00	1,732		
Total	161	3,01	1,697		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3,933	3	1,311	,450	,717
Gruplar İçi	457,012	157	2,911		
Toplam	460,944	160			

Tablo 12’ deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK’ nın Nörotisizm alt boyutuna ilişkin puanların, spor branşlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemektedir [F= 0,450; p> ,717].

Tablo 13: Nörotisizm Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Öğrenim Görenlerin Spor Yaşlarına Göre karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
1 - 3 Yaş	30	2,93	1,720		
4 - 6 Yaş	87	3,10	1,712		
7 Yaş ve Üzeri	44	2,90	1,681		
Toplam	161	3,01	1,697		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1,372	2	,686	,236	,790
Gruplar İçi	459,572	158	2,909		
Toplam	460,944	160			

Tablo 13’ deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK’ nın Nörotisizm alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesindeki öğrencilerin spor yaşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir [F= ,236; p> ,790].

Tablo 14: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	4,44	1,564	0,338	0,735
Normal Lise	259	4,39	1,758		

Tablo 14 incelendiğinde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Dışa-dönüklük alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, lise değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$t= 0,338$; $p> ,735$].

Tablo 15: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Kız ve Erkek Öğrenciler Bakımından Lise Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	4,60	1,567	0,537	0,592
	Normal Lise	124	4,46	1,750		
Erkek	Spor Lisesi	95	4,33	1,561	0,081	0,935
	Normal Lise	135	4,31	1,768		

Dışa-dönüklük alt boyutu puan ortalamalarının kız ve erkek öğrenciler bakımından Lise değişkenine göre, anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

Tablo 16: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Millilik Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Millilik	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	5,25	1,483	2,188	0,030*
Milli Olmayan Sporcu	145	4,35	1,553		

*p<0,05

Tablo 16' daki EKA-GGK' nın Dışa-dönüklük alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarına bakıldığında, spor lisesindeki öğrencilerin Millilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir [t= 2,188; p> ,030]. Buna göre milli sporcuların, milli olmayan sporculara göre Dışa-dönüklük alt boyutu puanlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 17: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
Voleybol	108	4,31	1,683		
Basketbol	16	4,87	1,408		
Futbol	18	4,44	1,338		
Bireysel Sporlar	19	4,84	1,067		
Toplam	161	4,44	1,564		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	7,784	3	2,595	1,061	,368
Gruplar İçi	384,017	157	2,446		
Toplam	391,801	160			

Tablo 17’ deki ANOVA sonuçlarına göre araştırma grubunun EKA-GGK’ nın Dışa-dönüklük alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesindeki öğrencilerin spor branşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [F= 1,061; p> ,368].

Tablo 18: Dışa-dönüklük Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
1 - 3 Yaş	30	4,20	1,730		
4 - 6 Yaş	87	4,35	1,532		
7 Yaş ve Üzeri	44	4,79	1,487		
Toplam	161	4,44	1,564		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	7,888	2	3,944	1,623	,201
Gruplar İçi	383,913	158	2,430		
Toplam	391,801	160			

Tablo 18' deki ANOVA sonuçlarına göre, EKA-GGK' nın Dışa-dönüklük alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının, spor lisesindeki öğrencilerin spor yaşı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir [F= ,623; p> ,201].

Tablo 19: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liselere Göre Karşılaştırılması

Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Spor Lisesi	161	4,16	1,576	1,242	0,215
Normal Lise	259	3,96	1,522		

Tablo 19 incelendiğinde, yapılan t-testi sonuçlarına göre, araştırma grubunun EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ilişkin puanların liselere göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir [t= 1,242; p> ,215].

Tablo 20: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Liseler Arası Cinsiyetlere Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Lise	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Kız	Spor Lisesi	66	4,45	1,656	0,605	0,546
	Normal Lise	124	4,31	1,439		
Erkek	Spor Lisesi	95	3,95	1,494	1,507	0,133
	Normal Lise	135	3,65	1,532		

Yalan alt boyutu puanlarının liseler arası cinsiyetlere göre, anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 21: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesinde Öğrenim Görenlerin Millilik Durumuna Göre Karşılaştırılması

Millilik	N	$\bar{X}$	S.S	t	p
Milli Sporcu	16	3,81	1,515	-0,933	0,352
Milli Olmayan Sporcu	145	4,20	1,583		

Tablo 21’ deki EKA-GGK’ nın Yalan alt boyutuna ilişkin puanların, spor lisesinde öğrenim görenlerin millilik durumlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$t = -0,933$; $p > ,352$].

Tablo 22: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının, Spor Lisesindeki Öğrencilerin Spor Branşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S
Voleybol ^d	108	4,41	1,510
Basketbol ^b	16	3,56	1,412
Futbol ^a	18	3,00	1,455
Bireysel Sporlar ^c	19	4,31	1,668
Toplam	161	4,16	1,576

	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	37,508	3	12,503	5,448	,001*
Gruplar İçi	360,293	157	2,295		
Toplam	397,801	160			

*p<0,05

a<b<c<d

Tablo 22’ deki EKA-GGK’ nın Yalan alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının ANOVA sonuçlarına göre, spor branşı değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir [F= 5,448; p< ,001]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre Futbol ($\bar{X}$ =3,00) ve Basketbol ($\bar{X}$ =3,56) ile uğraşanların Voleybol ($\bar{X}$ = 4,41) ve Bireysel Sporlar ($\bar{X}$ = 4,31) ile uğraşanlardan “ Spor Branşı” değişkenine göre ortalama puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 23: Yalan Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Spor Lisesindeki Öğrencilerin, Spor Yaşı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

	N	$\bar{X}$	S.S		
1 - 3 Yaş ^b	30	3,90	1,748		
4 - 6 Yaş ^c	87	4,50	1,396		
7 Yaş ve ^a Üzeri	44	3,65	1,655		
Total	161	4,16	1,576		
	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	23,468	2	11,734	4,953	,008*
Gruplar İçi	374,333	158	2,369		
Toplam	397,801	160			

*p<0,05

a<b<c

Tablo 23' deki EKA-GGK' nın Yalan alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının ANOVA sonuçları, spor yaşı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [F= 4,953; p< ,008]. Anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre 1-3 yaş ($\bar{X}$ =3,90) ve 7 yaş ve üzeri ($\bar{X}$ =3,65) spor yaşı olan spor lisesi öğrencilerinin, 4-6 yaş ($\bar{X}$ = 4,50) spor yaşı olan spor lisesi öğrencilerine göre ortalama puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

5.TARTIŞMA

Bu çalışmada 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Ankara'da bulunan M.E.B' e bağlı Türkiye Voleybol Federasyonu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören kız ve erkek öğrencilerinin kişilik yapıları incelenmiştir. Rastgele yöntemle seçilmiş spor lisesi öğrencilerinin 66'sı kız, 95'i erkek, normal lise öğrencileri ise 124'i kız, 135'i erkek toplam 420 lise öğrencilerinin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin % 45,24'ü kız, % 54,76'si erkektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin spor lisesinde öğrenim görenlerin % 40.99'nu kız, % 59.01' ni erkek öğrenciler, normal lisede öğrenim görenlerin ise % 47.88'ini kız, % 52.12'sini erkek öğrencilerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan spor lisesinde öğrenim görenlerin spor branşlarına ait dağılımlarına bakıldığında, katılımcıların % 67,1'i voleybol branşı ile uğraştığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Voleybol Federasyonu arasında imzalanan protokol gereği M.E.B' in sahibi olduğu arsanın T.V.F' ye 49 yıllığına kiralanmış olması ve bunun karşılığında ise arsa içinde yapılan spor lisesine federasyonun ismini vererek federasyonun, okulun tüm araç-gereç, malzeme, spor salonları ve ayrıca gerektiğinde sporculara yardımcı antrenör sağlayacak olması yine okula giriş için yapılan özel yetenek sınavlarında komisyon kararıyla voleybol branşı ile uğraşan öğrencilere öncelik tanınması, spor lisesi öğrencilerinin yarıdan fazlasının voleybol ile uğraşmasının sebebi olarak düşünülebilir. Ayrıca spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin millilik durumu incelendiğinde ise %9,9'unun milli sporcu, %90,1'inin ise milli olmayan sporcular olduğu görülmüştür. Milli sporcuların milli olmayanlara

göre oranın düşük olmasının nedeni olarak ise okula giriş için yapılan özel yetenek sınavlarında milli sporculara öncelik tanınmaması gösterilebilir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) alt boyut puanlarına göre değerlendirildiğinde; psikotizm, nörotizm, dışa-dönüklük ve yalan alt boyutları lise değişkenine göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Ancak psikotizm alt boyutu puanlarının anlamlılık derecesine yakın olduğu görülmektedir. Buna göre spor lisesi öğrencilerinin psikotizm alt boyutu puanları normal lisedeki öğrencilere göre daha düşüktür. Elde edilen bu sonuç, spor lisesindeki öğrencilerin daha fazla spor eğitimi almaları ve sporla uğraşmaları olduğu söylenebileceği gibi literatür ile benzerlik göstermektedir.

Shariati ve Bakhtiari (2011)⁸⁰, Ahvezdeki Islamic Azad Üniversitesinde bulunan sporcu olan ve sporcu olmayan öğrencilerin kişilik özelliklerini (sinirlilik, dışa dönüklük, deneyime açık olma, sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme) karşılaştırmak üzere yaptığı çalışmada, spora katılımın bireylerin kişilik özellikleri üzerinde pozitif etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca sporcu olanların olmayanlara göre daha olumlu kişilikte olduğunu belirlemişlerdir.

Gün'ün (2006)⁹¹ spor yapan ve spor yapmayan ergenlerin benlik saygısını karşılaştırmak üzere yapmış olduğu çalışmanın sonucunda ise spor yapan ergenlerin spor yapmayan ergenlere göre psikosomatik belirtilerin daha düşük olduğunu bulmuştur.

Tiryaki'den (2000)⁵⁶ aktarılan Tiryaki ve Ark. (1992) tarafından yapılan bir araştırmada da spor yapanların yapmayanlara göre duygusal olarak daha dengeli olduklarını tespit etmişlerdir.

Bayar ve Koruç'un (1997)⁷⁰ atletizmde atma branşında elit olarak nitelenen erkek ve bayan sporcular ile atlet olmayan ve spor yapmayanların kişilik örüntülerini karşılaştırdığı çalışmada ise, spor yapmayanların yapanlara göre, genel olarak sosyal çevreden uzaklaştığını, yaygın kaygı yaşantılarının olduğunu, sinirli, kendisi ile ilgili kuşkuları dert edinen, soyut ve belirsiz amaçları olan bireyler olma puanının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Pahtan ve arkadaşlarının (2010)⁷⁸ Sindh'deki lise öğrencilerinin spor aktiviteleri ile akademik başarı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada ise, bir kişinin kişilik özellikleri ile erken çağıdaki okul spor aktivitelerine katılımın kişinin ilerideki profesyonel hayatı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Çalışmada elde edilen bulgular, EKA-GGK alt boyut puanlarına göre değerlendirildiğinde; psikotizm, nörotizm, dışa-dönüklük ve yalan alt boyutlarının spor lisesi ve normal liselerde cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerde liselere göre anlamlı bir fark bulunamazken, spor lisesi ve normal lisedeki kız öğrenciler arasındaki farkın psikotizm alt boyutunda anlamlı, nörotizm alt boyutunda anlamlılık derecesine yakın olduğu, dışa-dönüklük ve yalan alt boyutunda ise anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre spor lisesinde okuyan kız öğrencilerin, normal lisede okuyan kız öğrencilere göre psikotizm ve nörotizm alt boyut puanlarının daha düşük olduğu, dışa-dönüklük alt boyut puanlarının ise anlamlı olmamasına rağmen yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir.

Bayar'ın (2003)⁷⁷, spor yapan ve yapmayan bayanların kişilik özelliklerinin karşılaştırılması amacıyla yaptığı çalışmada, spor yapan

bayanlar ile spor yapmayan bayanların kişilik profillerinde fark olduğunu tespit etmiştir. Bu fark spor yapan bayanların yapmayan bayanlara göre daha dışa-dönük oldukları, daha fazla sorumluluk aldıkları, duygusal olarak daha dengeli ve kendine güvenen bireyler oldukları doğrultusundadır.

Koruç'un (1994)⁶⁹ bayan voleybolcuların, spor yapmayan bayanlarla kişilik örüntüleri bakımından karşılaştırılması amacı ile yapmış olduğu çalışmasında, bayan voleybolcuların risk alma özelliği yüksek, macerayı seven, uysal, kuralcı, itaatkar, genelde katı, yetenekli, duygusal olarak dengeli, kendine güvenleri yüksek ve toplumsal yaşamı seven bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Yine Koruç ve Bayar'ın (1992)⁹² farklı branşlarda spor yapan bireylerin kişilik örüntülerinin farklı olabileceğini göstermek amacı ile yapmış oldukları çalışma, bizim çalışmamız ile paralellik göstermektedir.

Çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise EKA-GGK ölçeğinde spor lisesi öğrencilerinin millilik değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve bu durumun sadece dışa-dönüklük alt boyutunda oluştuğu görülmektedir. Buna göre milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dışa-dönüklük alt boyut puan ortalamaları anlamlı derecede yüksektir. Ancak anlamlı bir farkın olmamasına rağmen milli sporcuların psikotizm ve nörotizm alt boyut puan ortalamaları milli olmayan sporculara göre daha yüksek çıkmıştır. Milli sporcuların daha kaygılı, endişeli, huzursuz ve çabucak öfkelenen bir kişilik yapısına sahip olmasının nedenin; toplumun genelde milli sporculardan sürekli başarı ve madalya beklentisinin olması, sporcunun ülkesini temsil ediyor olma düşüncesinin etkisi, sporcunun müsabaka sonucunu kestirememesi ve olumsuz bir durumda cezalandırılabilceği düşüncesi ve bu sporcuların öğrenci olmasından dolayı olduğu söylenebilir.

Dışa dönüklük temel olarak sosyallik, girişkenlik, cana yakınlık, konuşkanlık, uyumluluk, canlılık, liderlik ve aktiflik gibi özelliklerle karakterizedir. Tipik bir dışa dönük, çok sayıda arkadaşına sahiptir ve heyecan verici aktivitelere sahiptir. İyimserlik, şakacılık, değişkenlik dışa dönüklüğün diğer belirgin özellikleridir⁵⁵. Çalışmamızda milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dışa-dönüklük alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek olmasının nedeni; milli sporcuların genelde erken yaşta spora başlamaları, sürekli olarak takım arkadaşları ve antrenörleri ile beraber farklı farklı şehirlerde ve ülkelerde kampa katılmaları, uluslararası etkinliklere katılmaları olarak gösterilebilir.

Allen, Greenlees ve Jones (2011)⁸⁴’un sporda davranışla başa çıkma üzerine yaptıkları çalışmaya göre dışa dönük sporcuların duygusal olarak istikrarlı ve aynı zamanda yeni deneyimlere açık olduğunu, problem odaklı baş etme becerilerin yüksek olduğu görülmüştür.

Güçlü ve Yentür (2008)⁷⁵ ise yaptıkları çalışmada milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların kişilik yapılarıyla bedenlerini algılama düzeylerini karşılaştırmışlar. Sonuç olarak araştırmaya katılan bayan sporcuların sosyal uyum düzeyi puanları yüksek bulunmuş ve sporcuların hepsinin “uyumlu” oldukları tespit etmişlerdir. Ayrıca bayan sporcuların bedenlerini algılamaları ile kişisel uyumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir.

Zengin’in (2010)²² bireysel mücadele sporlarındaki elit sporcuların kişilik özellikleri ile öfke düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptığı araştırmanın sonucunda, dışa-dönük yani canlı, girişken, sosyal, hareketli, coşkulu, rahat, doğal ve iyimser olan sporcuların daha az bastırılmış öfkeye sahip olduklarını bulmuşlardır.

Martin, Malone ve Hilyer (2011)⁸² ise engelli seçkin bayan sporcuları üzerine yapılan araştırmasında, altın madalya kazanan 2004 Amerika engelli kadın basketbol takımı ve herhangi bir takımda yer almayan 13 sporcunun kişilik farklılıklarını incelemişler ve engelli takımdaki sporcularda sert fikirlilik, endişe azlığı, ruh durumuna göre canlılık ve az görülen depresyon hali ve kafa karışıklığı oranları daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Güler'in (2005)⁷², artistik cimnastikle ilgilenen elit sporcuların kişilik yapısını belirlemeye yönelik araştırmasında, hem bayan hem de erkek cimnastikçilerin kendilerini çok fazla işe vermedikleri, strese karşı dirençli olmadıkları, sabırsız oldukları, duygularını zor kontrol ettikleri ve sakarlık yapmaya yatkın olduklarını belirlemişler. Bu sonuç bizim çalışmamızla paralellik göstermemektedir.

Yine Kuru'nun (2003)⁷¹, Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu'nda okuyan milli sporcular ile beden eğitimi derslerine katılan öğrencilerin kişilik özellikleri üzerine yapmış olduğu çalışmasında kişilik özellikleri, cinsiyet, milli olup olmama değişkenleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını bulmuşlardır.

Çalışmamızda, Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) değerlendirilip, spor lisesindeki öğrencilerin spor branşı değişkenine göre tüm alt boyutlarla ayrı ayrı karşılaştırıldığında; bireysel spor yapanların, voleybol ve futbol (takım sporları) ile uğraşanlara göre psikotizm alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun bireysel spor yapanların başarısız oldukları anda tüm eleştirilerin kendilerine yöneleceğini bildiklerinden dolayı olduğu söylenebilir. Yalan alt boyutunda ise bireysel spor yapanların, futbol ve basketbol (takım sporları) ile uğraşanlara göre yalan alt boyutu puanlarının daha fazla olduğu tespit

edilmiştir. Bu durumun oluşmasında ise takım sporlarıyla uğraşanların birbirlerini iyi tanımaları ve sahte görünüm verme çabasına gerek duymamalarının etkili olduğu söylenebilir. Dışa-dönüklük ve nörotisizm alt boyutlarında ise anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Nia ve Basharat'ın (2010)⁷⁹, sporcuların bireysel ve takım sporlarındaki kişilik özellikleri karşılaştırılması üzerine yapmış oldukları çalışmada, takım sporu ile uğraşanların bireysel spor yapanlardan daha geçimli ve sosyal olduklarını bulmuşlardır. İki grubunda, dışa dönüklük ve açık olma durumlarında önemli bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak bireysel spor yapan sporcuların sorumluluk sahibi olma ve kendi kendini yönetme becerilerinin takım sporcularındakilere göre önemli derecede daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bayar (2003)⁷⁷, yaptığı çalışmada ise bireysel (atletizm, eskrim, judo, taekwon-do) ve takım sporu (voleybol, hentbol ve basketbol) yapan bayan sporcular ile spor yapmayan bayanların kişilik özelliklerini karşılaştırmış, takım sporlarıyla uğraşanların daha sosyal ve girişken oldukları tespit etmişler. Tiryaki' (2000)⁵⁶ bireysel spor yapan sporcuları yalnız başlarına antrenman yapmayı seven, becerilerini yalnız geliştirmek isteyen, daha gergin ve öfkeli, kendiliğindenlik özelliği fazla, kendilerine güvenen, ben merkeziyetçi ve tepkisel özellikleri yüksek kişiler olarak yorumlamaktadır.

Yıldırım ve Özcan'ın (2011)⁹³ ortaöğretim seviyesindeki takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, takım sporuyla uğraşan öğrencilerin daha sosyal olduklarını belirtmişlerdir. Çetinöz'ün (2005)⁹⁴ bireysel ve takım sporları yapanların kişilik faktörünü belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışmada genel olarak çıkan sonuçlarla benzer doğrultudadır.

Salar ve arkadaşlarının (2012)⁹⁵ takım ve ferdi spor yapan bireylerin günlük hayattaki duygusal durumlarını tespit etmek amacıyla yapmış olduğu çalışmanın sonucunda ise takım ve ferdi spor dalları ile ilgilenen 15-18 yaş grubu bireylerin günlük hayattaki duygusal özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığını tespit etmişlerdir.

Çalışma sonucunda, Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) alt boyut puanlarına göre değerlendirildiğinde; psikotizm, nörotizm, dışa-dönüklük ve yalan alt boyut puan ortalamalarının spor lisesindeki öğrencilerin spor yaşı değişkenine göre karşılaştırılmasından, anlamlı farkın yalan alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 7 yıl ve üzeri spor yapan öğrencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralığında spor yapan öğrencilere göre yalan alt boyutu puan ortalamalarının daha düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yalan alt boyutunu sahte görünüm verme çabası olarak düşündüğümüzde, çıkan sonucun sebebinin uzun yıllar spor yapan bireylerde spor ahlakının oluşması, kişiliğinin oturması, kazanmış olduğu müsabakalar, madalyalar ve hayattan tatmin olma dolayısıyla kendini ispatlamaya ve sahte görünüm vermeye çalışmaya gerek duymama olduğu söylenebilir. Ayrıca anlamlı bir fark olmamasına rağmen 7 yıl ve üzeri spor yapma yılı olan öğrencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralığında spor yapan öğrencilere göre dışa-dönüklük puan ortalamalarının daha yüksek, nörotizm alt boyutu puan ortalamalarının ise daha düşük olduğu görülmüştür. Bunun nedeni ise uzun yıllar spor yapan bireylerin hayatlarının tamamen sporla bütünleşmesi ve sporun uzun vadede bireye sağladığı faydanın bir sonucu olarak açıklanabilir.

Certel ve Bahadır'ın (2012)⁹⁶ aktardığına göre Kızmaz'ın yaptığı araştırmada spor yapma yılı arttıkça, sosyal olgunluk ve sosyal

beceri yönünün gelişen, başkalarının haklarını tanıyan, kendine güven duyan, başkalarına zarar vermekten kaçınan özelliklerin geliştiğini tespit etmişlerdir. Elde edilen sonuç çalışmamızla paralellik arz etmektedir. Ancak Yıldız'ın (2008)⁷³ farklı liglerde yer alan futbolcuların kişilik tiplerini ile sürekli öfke-öfke kontrol ifade tarzlarını incelemeye dönük yapmış olduğu çalışmasında, sporcuların, spor yaptıkları sürenin kısa ya da uzun olması ile öfke tarzlarında ve öfkenin kontrolünde bir farklılaşmanın olmadığını belirtmişlerdir. Bayar'ın (2003)⁷⁷ yapmış olduğu çalışmada ise uzun süre spor yapan bayanların, daha kısa süre spor yapanlara göre dışa-dönüklük özelliklerinin azaldığını bulmuşlardır. Elde edilen sonuç çalışmamızla paralellik göstermemektedir.

6. SONUÇ

Bu araştırmada spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin milli olup olmama, spor branşı ve spor yaşı gibi değişkenlere göre kişilik yapıları incelenmiş ve diğer lisedeki öğrencilere göre nasıl bir kişilik örüntüsü sergilediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde; spor lisesinde öğrenim gören milli sporcuların milli olmayan sporculara göre insanlarla iletişimi seven, girişken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden özellikler sergilediği (dışa-dönüklük), yine bireysel spor yapan öğrencilerin takım sporuyla uğraşan (voleybol ve futbol) öğrencilere göre daha bencil, başkalarıyla ilgilenmeyen, mesafeli ve soğuk (psikotizizm) oldukları ayrıca uzun yıllar spor yapan öğrencilerin sahte görünüm vermeye çalışmaya gerek duymadıkları (yalan) sonucuna varılmıştır.

Spor lisesi ile diğer lisedeki öğrencilerin kişilik yapılarının karşılaştırıldığı diğer bulgularda ise normal lisedeki öğrencilerin spor lisesi öğrencilerine göre daha mesafeli, saldırgan, soğuk, bencil, güvensiz ve empati kuramayan tipler (psikotizizm) olduğu özellikle bu sonuçların normal lisede öğrenim gören kız öğrencilerde çok daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir.

Tüm bu bulgulardan hareketle spor eğitiminin öğrencilerin kişilik yapılarının gelişmesinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

Milli Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında bir işbirliği kurularak öğrencilerin beden ve ruh sağlığını geliştirmek, kişilik özelliklerinin gelişimini sağlamak; öğrencilere bilgi, beceri ve yetenek kazandırarak topluma genç, dinamik ve sağlıklı bireyler kazandırmak için öğrencilerin spora yönelmesi ve boş zamanlarını en verimli şekilde kullanması sağlanabilir.

Sporda öğrencisinden başarı bekleyen antrenörlerin, beden eğitimi öğretmenlerinin veya okul yönetiminin, sporcu öğrencisinin psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak önlemleri alması önerilebilir.

Okul yönetimi, öğretmenler hatta aileler tarafından Türkçe, matematik vb. gibi derslere gösterilen önemin öğrencilere sporu sevdirmede, spor alışkanlığı kazandırmada önemli bir etkiye sahip olan beden eğitimi derslerine de göstermelerini sağlayacak çalışmalar yapılabilir.

Spor eğitimi veren liseler ile diğer liselerdeki öğrencilerin kişilik özelliklerinin, onların spor yaşamındaki başarılarına ve günlük yaşamlarına olumlu veya olumsuz ne gibi katkılar sağladığı incelenebilir.

7. ÖZET

Spor Eğitimi Veren Liselerdeki Öğrencilerin Kişilik Yapılarının İncelenmesi ve Diğer Liselerdeki Öğrenciler ile Karşılaştırılması

Bu çalışmanın amacı spor liselerinde öğrenim gören öğrencilerin kişilik yapılarını inceleyerek ortaya çıkarmak ve diğer liselerdeki öğrenciler ile karşılaştırma yapmaktır.

Araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan M.E.B' e bağlı TVF Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Gazi Çiftliği Anadolu Lisesinde öğrenim gören toplam 1410 öğrenci oluşturmuştur. Bu okullarda öğrenim gören 420 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 17 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Anket verilerinin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır. Yine spor lisesi öğrencilerinin diğer lisedeki öğrencilere göre kişilik yapılarının karşılaştırılmasında independent samples t testi kullanılmıştır. Ayrıca çeşitli değişkenlere göre spor lisesi öğrencilerin kişilik yapılarında anlamlı farklılıklar aramak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bulunan anlamlı farklılıkların karşılaştırılması içinse Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

Araştırma sonunda; spor lisesinde öğrenim gören milli sporcuların milli olmayan sporculara göre dışa-dönüklük alt boyut puan ortalamaları anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Yine spor lisesindeki öğrencilerin spor branşı değişkenine göre tüm alt boyutlarla ayrı ayrı karşılaştırıldığında; bireysel spor yapanların, voleybol ve futbol (takım sporları) ile uğraşanlara göre psikotizm alt boyut puan ortalamalarının anlamlı derecede yüksek çıktığı görülmüştür. Spor lisesindeki öğrenciler

spor yaşı değişkenine göre karşılaştırıldığında ise 7 yıl ve üzeri spor yapan öğrencilerin, 1-3 yıl ve 4-6 yıl aralığında spor yapan öğrencilere göre yalan alt boyutu puan ortalamalarının anlamlı derecede düşük olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca tüm alt boyutlar lise değişkenine göre karşılaştırıldığında, spor lisesi öğrencilerinin diğer lisedeki öğrencilere göre psikotizm alt boyutu puanlarının anlamlılık derecesine yakın çıktığı görölmüştür. Son olarak spor lisesi ve normal lisedeki öğrenciler cinsiyet değişkenine göre karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerde liselere göre anlamlı bir fark bulunamazken, spor lisesinde öğrenim gören kız öğrencilerin psikotizm puan ortalamalarının diğer lisedeki kız öğrencilere göre anlamlı derecede düşük çıktığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Liseleri, Kişilik

8. SUMMARY

Examination of Personality Characteristics of Students at High Schools Giving Sports Education and Comparison with the Students at Other High Schools

The aim of this study is to examine the structures of the personalities of the students studying at sports high schools and to make a comparison with the students at other high schools.

The universe of the study was constituted by TVF High School of Fine Arts and Sports and Gazi Çiftliği Anadolu High School which are a total of 1410 students in Ankara province and affiliated to the Ministry of National Education (MEB). A survey was applied to 420 students studying at those schools. The data obtained from the surveys were analyzed in SPSS 17 statistical package software. Frequency and percent distributions were used in the analysis of survey data. Independent samples t test was used in the comparison of personalities of the students at sports high school with the ones at the other high school. Furthermore, in order to search for meaningful differences in the personality structures of the sports high school students single direction analysis of variance test (ANOVA) was used. For the comparison of the meaningful differences found, in case, Tukey HSD multiple comparison test was used.

As a result of the study, the sub-point averages of extroversion of national athletes were found to be meaningfully higher than the those who are not national athletes. Again when the students were compared in the sub-dimensions according to the branch of sports variable, it was found that the psychoticism points of the ones doing individual sports appears to be meaningfully higher than the ones dealing with volleyball and football (team sports). When the students at the sports high school were compared according to the sports age variable, it was

understood that the lie sub-dimension average point of the students who have been doing sports for 7 years or more were meaningfully lower than the ones who have been doing sports in the 1-3 year or 4-6 year intervals. Furthermore, when all the sub-dimensions were compared according to the high school variable, it was seen that the psychoticism sub-dimension points appeared to be closer to the meaningfulness degree compared to the students at the other high school. Finally, when the students at the sports high school and at the other high school were compared according to the gender variable, it was found that there were no meaningful differences for the male students with respect to the high schools while the average psychoticism points of the female students at the sports high school appeared to be meaningfully lower than the female students at the other high school.

Key Words: Sports, Sports High Schools, Personality

9.KAYNAKLAR

1. Koç Ş. Spor Psikolojisine Giriş. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık; 1994.
2. Erden M, Akman Y. Gelişim ve Öğrenme. 14. Baskı. Ankara: Arkadaş Yayınevi; 2005.
3. Gill D L. Psychological Dynamics of Sport. USA: Human Kinetics Books; 1986.
4. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. 5. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1990.
5. Türkel AU. İşletme Yöneticilerinin Davranışlarına Yön Veren Hakim Kişilik Faktörleri ile Yönetmel Davranış Arasındaki İlişkiler ve Uygulama. İstanbul: M.Ü. Teknik Eğitim Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Matbaa; 1992.
6. Yetim A. Sosyoloji ve Spor. 5. Baskı. Ankara: Berikan Yayınevi; 2011.
7. İnal A N. Beden Eğitimi ve Spor Bilimi. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2003.
8. Atkinson R, Atkinson RC, Hilgard ER. Psikolojiye Giriş 1-2. Atakay K, Atakay M, Yavuz A (Çev). İstanbul: Sosyal Yayınlar; 1995.
9. Bozgeyikli H. Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Kişilerarası İlişkilerde Farkında Olma Düzeyleri. Yüksek Lisans. Konya: Selçuk Üniversitesi; 2001.
10. Taymur İ, Türkçapar M H. Kişilik; Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2012; 4(2): 154-177.

- 11.Eren E. Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. 5. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım; 1998.
- 12.Eroğlu F. Davranış Bilimleri. 3. Basım. İstanbul: Beta Basım; 1996.
- 13.Yaycıoğlu N. Kişilik Renkleri. 1.Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; 1994.
- 14.Özdemir O, Özdemir P, Kadak T, Nasıroğlu S. Kişilik Gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2012; 4(4): 566-589.
- 15.Erdoğan İ. İşletmelerde Davranış. 2. Baskı. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri; 1997.
- 16.Güney S. Davranış Bilimleri. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2006.
- 17.Baysal C, Tekarslan E. Davranış Bilimleri. İstanbul: Avcıol Basım Yayın; 2004.
- 18.Ergun D. Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik. 1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi; 2000.
- 19.Burger JM. Kişilik, Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri. Sarıoğlu İDE (Çev), 1. Baskı. İstanbul: Kaknüs Yayınları; 2006.
- 20.Tezcan M. Kültür ve Kişilik.1. baskı. Ankara: Bilim Kitap Kirtasiye; 1987.
- 21.Cüceloğlu D. İnsan ve Davranışı. 4. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1993.
- 22.Zengin Ö. Bireysel Mücadele Sporlarındaki (Taekwondo, Judo, Güreş) Elit Sporcuların Kişilik Özellikleri ile Öfke Düzeyleri

- Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2010.
- 23.**Kasatura İ. Kişilik ve Özgüven. 1. Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi; 1998.
- 24.**Doğan O. Spor Psikolojisi Ders Kitabı. 1. Basım. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları; 2004.
- 25.**Schermerhorn JR, Hunt JG, Osborn RN. Organizational Behaviour. Seventh Edition. USA : Wiley; 2000.
- 26.**Cloninger S. Theories of Personality Understanding Persons. 4th ed. New Jersey: Pearson Education; 2004.
- 27.**Zel U. Kişilik ve Liderlik. 1. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2001.
- 28.**Erdemli A. Spor Yapan İnsan. 1. Basım. İstanbul: E Yayınları; 2008.
- 29.**Yörükan T. Alfred Adler Sosyal Roller ve Kişilik. 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; 2006.
- 30.**Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. 1. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1998.
- 31.**Binbaşoğlu C. Ruh Sağlığı Bilgisi, Kişilik Gelişimi ve Eğitimi. 3. Baskı. Ankara: Binbaşoğlu Yayınevi; 1983.
- 32.**Morgan C T. Psikolojiye Giriş. Tekin B (Çev), 14. Basım, Ankara: Meteksan; 2000.
- 33.**Özkalp E. Davranış Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları; 1994.
- 34.**Gündüz Yusuf. Çocuğun Kişilik ve Başarı Ortamı. İzmir: Karınca matbaacılık; 1974.

- 35.**Kılıçgil E. Sosya Çevre-Spor İlişkileri Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama. 1. Basım. Ankara: Bağırhan Yayımevi; 1998.
- 36.**Luthans F. Organizational Behaviour. Tenth Edition. USA: McGraw-Hill; 2005.
- 37.**Özdevecioğlu M. Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranışsal Çalışma Koşulları ve Kişilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Erciğes Üniv. İİBF. Dergisi 2002; Sayı 19: 115-134.
- 38.**Mehmedoğlu A U. Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği). Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi; 1999.
- 39.**Karakaya S. Dindarlık ve kişilik Arasındaki İlişki, Allport ve Fromm'un Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi; 2008.
- 40.**Holm N G. Din Psikolojisine Giriş. Bahadır A (Çev), 1. Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları; 2004.
- 41.**Başaran İE. Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü. 1.Basım. Ankara: Ekinoks Yayınları; 2008.
- 42.**Koptagel- İlal G. Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri. 3. Baskı. Ankara: Güneş Kitabevi; 1991.
- 43.**Tezcan M. Sosyal ve Kültürel Değişme. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları; 1984.
- 44.**Urhan V. Kişiliğin Doğası Bilinçlerin Karşılıklı İlişkileri. 1. Basım. Ankara: Vadi yayınları; 1998.
- 45.**Tarhan N. Adrenalin Stresi Mutluluğa Dönüştürmek. 2. Basım. İstanbul: Timaş yayınları; 2002.

- 46.**Köknel, Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. 15. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi; 1999.
- 47.**Hakkari İ. İnsan Tabiatı ve Kişilik Analizi. İstanbul: Yolculuk Yayınevi; 2009.
- 48.**Miller AR, Shelly S. A'dan Z' ye Kişilik. Alayunt S (Çev), 1. Baskı. İstanbul: Okuyan Us Yayın Eğitim Danışmanlık; 2007.
- 49.**Littauer F. Kişiliğinizi Tanıyın. Dizman D (Çev), 2. Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 2007.
- 50.**Yeşilyaprak B. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2001.
- 51.**Yüksel Ö. Davranış Bilimleri. 1. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi; 2006.
- 52.**Aydın A. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 5. Baskı. Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları; 2003.
- 53.**Ünlü S. 8. Bölüm. İçinde: Hakan A. Psikoloji. 1. Baskı.Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları; 2001 .S. 126-150.
- 54.**Geçtan E. Psikanaliz ve Sonrası. 3. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1988.
- 55.**İnanç Y B, Yerlikaya E E. Kişilik Kuramları. 4. Basım. Ankara: Pagem Akademi; 2011.
- 56.**Tiryaki Ş. Spor Psikolojisi Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama. 1. Basım. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi; 2000.
- 57.**JungKuramı[internette].[05.06.2012okundu].<http://tr.wikipedia.org/wiki/JungKuram%C4%B1>

- 58.**Yanbastı G. Kişilik Kuramları. 1.baskı. İzmir: Ege Üniversitesi basımevi; 1990.
- 59.**Bacanlı H. Eğitim Psikolojisi. 1.Baskı. İstanbul: Alkım Yayınevi; 1997.
- 60.**Gander MJ, Gardiner HW. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Dönmez A, Çelen N, Onur B (Çev), 6. Baskı.ankara: İmge Kitabevi; 2007.
- 61.**Kut S, Koşar N. Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi. Ankara: H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu; 1989.
- 62.**Eysenck H J, Wilson G. Kişiliğinizi Tanıyın. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi; 1996.
- 63.**Karancı N, Dirik G, Yorulmaz O. Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi 2007; 18 (3): 1-8.
- 64.**Kuru E. Türkiye ve Kazakistanlı Spora Katılımcı Erkek Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İhtiyaçlarının Karşılaştırılması. Bilig / Yaz 2004; 30 : 203-233.
- 65.**Kuru E. Sporda Psikoloji. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi; 2000.
- 66.**Başer E. Uygulamalı Spor Psikolojisi. 3. Basım. Ankara: Bağırhan Yayınevi; 1998.
- 67.**İkizler C, Karagözoğlu C. Sporda Başarının Psikolojisi. 3. Basım. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım; 1997.
- 68.**Küçük V, Koç H. Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. D.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2003; Sayı 9: 211-222.

- 69.**Koruç Z. Bayan Milli Voleybol Takımının Kişilik Örüntüleri. Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi 1994; 1(1): 29-34.
- 70.**Bayar P, Koruç Z. Atletizmde Atıcıların Kişilik Özellikleri. 1. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mersin: Bağırhan Yayınevi; 1997. S.38-44.
- 71.**Kuru E. Farklı Statüdeki Beden Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 2003; 23(1): 175-191.
- 72.**Güler M. Artistik Cimnastikle İlgilenen Elit Sporcuların Kişilik Yapısı. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi; 2005.
- 73.**Yıldız M. Farklı Liglerde Yer Alan Futbolcuların Kişilik Tipleri İle Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi; 2008.
- 74.**Kuru E, Baştuğ G. Futbolcuların Kişilik Özellikleri ve Bedenlerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2008; 6(2): 95-101.
- 75.**Güçlü M, Yentür J. Milli Takım Düzeyindeki Elit Bayan Sporcuların Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeyleri ile Bedenlerini Algılama Düzeylerinin Karşılaştırılması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2008; 6(4): 183-192.
- 76.**Tatar A. Beş Faktör Kişilik Modeline Dayalı Olarak Sporcu Kadın ve Erkeklerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması. H.Ü. Spor Bilimleri Dergisi 2009; 20(2): 70-79.
- 77.**Bayar P. Spor Yapan ve Yapmayanların Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. H.Ü. Spor Bilimleri Dergisi 2003; 14(3): 133-143.
- 78.**Pathan P.A., Ansari M.A., Iqbal Y.The Relationship Between Sport Activities, Academic Achievements and Personality Dynamics of

High School Students in Sindh. The Shield International Journal of Physical Education and Sports Science 2010; 5: 19-28.

- 79.** Nia EN, Besharat MA. Comparison of Athletes' Personality Characteristics in Individual and Team Sports. Procedia-Social and behavioral Sciences 2010; 5 : 808- 812.
- 80.** Shariati M, Bakhtiari S. Comparison Of Personality Characteristics Athlete and Non-Athlete Student, Islamic Azad University of Ahvaz. Procedia-Social and behavioral Sciences 2011; 30 : 2312- 2315.
- 81.** Rhea DJ, Martin S. Personality Trait Differences of Traditional Sport Athletes, Bullriders and Other Alternative Sport Athletes. International Journal of Sports Science & Coaching 2010; 5 (1): 75-85.
- 82.** Martin JJ, Malone LA, Hilyer JC. Personality and Mood in Women's Paralympic Basketball Champions. Journal of Clinical Sport Psychology 2011; 5 : 197-210.
- 83.** O'Sullivan DM, Zuckerman M, Kraft M. Personality Characteristics of Male and Female Participants in Team Sports. Personality and Individual Differences 1998; 25 : 119-128.
- 84.** Allen MS, Greenlees I, Jones M. An Investigation of the Five-Factor Model of Personality and Coping Behaviour in Sport. Journal of Sport Sciences 2011; 29 (8): 841-850.
- 85.** Cameron JE, Cameron JM, Dithurbide Lalonde RN. Personality Traits and Stereotypes Associated with Ice Hockey Positions. Journal of Sport Behaviour 2006; 35 (2): 109-124.
- 86.** Coetzee N. Personality Profiles of Recreational Scuba Divers. African Journal For Physical, Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD) 2010; 16(4): 568-579.

- 87.**Goran K., Bacanac L., Jakovljevic S. Characteristics of Personality Profiles of Elite Wrestlers and Basketball Players. Acta Kinesiologica 2011; 5(1): 16-20.
- 88.**Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 18. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2008.
- 89.**Alpar R. Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenilirlik. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık; 2010.
- 90.**Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 7. Baskı. Ankara: Pagem Yayıncılık; 2007.
- 91.**Gün E. Spor Yapanlarda ve Spor Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı. Adana; Çukurova Üniversitesi: 2006.
- 92.**Koruç Z, Bayar P. Hentbolcu-Voleybolcu-Atlet ve Taekwon-Docuların Kişilik Örüntüleri Üzerine Bir Araştırma. Spor Bilimleri 2. Kongresi Bildirileri. Ankara: 1992. S.355-361.
- 93.**Yıldırım S, Özcan G. Lisanslı Olarak Takım Sporunu ve Bireysel Spor Yapan ile Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması. A.İ.B.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2011; 2(23): 111-135.
- 94.**Çetinöz F. Bireysel ve Takım Sporları Yapanların Kişilik Faktörü Analizi Cattell'in 16 Kişilik Faktörü Envanteri İle Üst Düzey Sporcular Üzerinde Bir Araştırma. Manisa; Celal Bayar Üniversitesi: 2005.
- 95.**Salar B, Hekim M, Tokgöz M. 15-18 Yaş Grubu Takım ve Ferdi Spor Yapan Bireylerin Duygusal Durumlarının Karşılaştırılması. M.A.E. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012; 4(6): 111-135.

- 96.**Certel Z, Bahadır Z. Takım Sporu Yapan Sporcularda Benlik Saygısı ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz İlişkisinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi 2012; 14(2): 157-164.

10. EKLER

10.1. Spor Lisesi Öğrencilerine Uygulanan Ölçek Formu

Değerli öğrenci arkadaşlarım; Bu çalışmadan elde edilecek veriler, “**Spor Eğitimi Veren Liselerdeki Öğrencilerin Kişilik Yapılarının İncelenmesi ve Diğer Liselerdeki Öğrenciler ile Karşılaştırılması**” başlıklı çalışmada kullanılacaktır. Anketteki sorulara vereceğiniz samimi ve içten cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

Arş. Gör. Serkan KURTİPEK

serkankurtipek@gmail.com

- 1.Cinsiyetiniz? ☐ Bayan ☐ Erkek
- 2.Yaşınız?
- 3.Sınıfınız?.....
4. Ailenizin gelir düzeyi nasıldır? ☐ Düşük Gelirli ☐ Orta Gelirli ☐ Yüksek Gelirli
- 5.Spor yaşıınız?
- 6.Spor Branşınız?.....
- 7.Milli sporcu oldunuz mu? ☐ Evet ☐ Hayır

LÜTFEN ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ

Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Francis ve arkadaşlarının 1992 de geliştirmiş olduğu bu ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ülkemizde Nuray KARANCI ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçek 24 madde olup kişiliği 3 ana faktörde değerlendirmektedir. Ayrıca yalan söyleme alt ölçeği ile anketin uygulanmasındaki yanlılığı engellemek ve geçerliliği ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her bir faktörün 6 madde ile değerlendirildiği bu ölçekte katılımcıdan 24 soruya Evet veya Hayır şeklinde cevap vermeleri istenir.

		Evet	Hayır
1	Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	()	()
2	Konuşkan bir kişi misiniz?	()	()
3	Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	()	()
4	Oldukça canlı bir kişi misiniz?	()	()
5	Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu	()	()
6	Garip yada tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	()	()
7	Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	()	()
8	Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	()	()
9	Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz?	()	()
10	Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	()	()
11	Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?	()	()
12	Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()
13	Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	()	()
14	Kaygılı bir kişi misiniz?	()	()
15	Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	()	()
16	Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	()	()
17	Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	()	()
18	Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	()	()
19	Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	()	()
20	Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	()	()
21	Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz?	()	()
22	Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	()	()
23	Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	()	()
24	Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	()	()

10.2. Normal Lise Öğrencilerine Uygulanan Ölçek Formu

Değerli öğrenci arkadaşlarım; Bu çalışmadan elde edilecek veriler, “**Spor Eğitimi Veren Liselerdeki Öğrencilerin Kişilik Yapılarının İncelenmesi ve Diğer Liselerdeki Öğrenciler ile Karşılaştırılması**” başlıklı çalışmada kullanılacaktır. Anketteki sorulara vereceğiniz samimi ve içten cevaplar için şimdiden teşekkür ederim.

Arş. Gör. Serkan KURTİPEK

serkankurtipek@gmail.com

1.Cinsiyetiniz? ☐ Bayan ☐ Erkek

2.Yaşınız?

3.Sınıfınız?.....

4. Ailenizin gelir düzeyi nasıldır? ☐ Düşük Gelirli ☐ Orta Gelirli ☐ Yüksek Gelirli

LÜTFEN ARKA SAYFAYA GEÇİNİZ

Eysenck Kişilik Anketi -Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu

Francis ve arkadaşlarının 1992 de geliştirmiş olduğu bu ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ülkemizde Nuray KARANCI ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçek 24 madde olup kişiliği 3 ana faktörde değerlendirmektedir. Ayrıca yalan söyleme alt ölçeği ile anketin uygulanmasındaki yanlılığı engellemek ve geçerliliği ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her bir faktörün 6 madde ile değerlendirildiği bu ölçekte katılımcıdan 24 soruya Evet veya Hayır şeklinde cevap vermeleri istenir.

		Evet	Hayır
1	Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	()	()
2	Konuşkan bir kişi misiniz?	()	()
3	Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	()	()
4	Oldukça canlı bir kişi misiniz?	()	()
5	Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu	()	()
6	Garip yada tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	()	()
7	Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	()	()
8	Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	()	()
9	Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hissedersiniz?	()	()
10	Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	()	()
11	Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?	()	()
12	Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?	()	()
13	Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	()	()
14	Kaygılı bir kişi misiniz?	()	()
15	Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	()	()
16	Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	()	()
17	Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	()	()
18	Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	()	()
19	Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	()	()
20	Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	()	()
21	Sık sık kendinizi yalnız hissedersiniz?	()	()
22	Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	()	()
23	Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	()	()
24	Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	()	()

11. ÖZGEÇMİŞ

Adı : Serkan

Soyadı : KURTİPEK

Doğum Yeri : Bolu

Doğum Tarihi : 1986

Eğitimi :

- 2005-2009 Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor
Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü

Yabancı Dili : İngilizce

- 2009-2010 Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngilizce Hazırlık
Programı
- 2011-2012 Hacettepe Üniversitesi İngilizce Hazırlık Programı

12. TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince ve bu tezi hazırlama aşamasında, bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren ve beni yönlendiren, danışmanım Yrd. Doç. Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU'na, çalışmamın tüm aşamasında yardımlarını ve desteklerini benden esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Bülent GÜRBÜZ'e, Öğr. Gör. Dr. Ekrem Levent İLHAN'a, Uzm.Dr. Halil SAROL'a, Arş. Gör. Ozan SEVER'e ve Arş.Gör. Uğur ÖZER'e teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve lisansüstü eğitimim süresince gerek akademik gerekse insani değerler anlamında çok şeyler öğrendiğim ve yaşamlarını örnek aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. A Azmi YETİM ve Yrd. Doç. Dr. İ Fatih YENEL' e teşekkürlerim sonsuzdur.

Ayrıca manevi desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşim Sema KURTİPEK'e ve aileme sonsuz şükran ve minnetlerimi sunarım.

Serkan KURTİPEK / Ankara 2013